

ORANŽINĖ SPALVA DABARTINĖJE LIETUVIŲ (RAŠTO) KALBOJE

Loreta VAIČIULYTĖ-SEMĖNIENĖ
Lietuvių kalbos institutas

1. Įvadas. Teorinės prielaidos

Spalva, remiantis akademiniam *Lietuvių kalbos žodyne* (LKŽ.) teikiama šio žodžio apibrėžtimi, yra „regimas šviesos tonas“. Būdamą inherentiškai susijusi su žmogaus matymu, arba matymo universalija (angl. *seeing universal*, plg. *concept of SEEing*)¹, ji domina įvairių mokslo šakų atstovus: fiziologus, psichologus, fizikus, chemikus, dailėtyrininkus, kalbininkus. Pastarieji įvairiais aspektais spalvos pavadinimus tyrinėja tiek užsienyje, tiek Lietuvoje (žr. Biggam, Hough, Kay, Simmons 2011; Kazlauskaitė, Ramanauskienė 2011: 178t; Gritėnienė 2017: 136t, Vaičiulytė-Semėnienė 2018 ir ten cituojamą literatūrą).

Šio straipsnio objektas – antrinis spalvos pavadinimas *oranžinis*, -ė². Tyrimo tikslas – pagal daiktavardžiais pasakomus tikrovės daiktus, kurie kalbos vartotojo suvokiami kaip oranžiniai, išsiaiškinti būdvardžio *oranžinis* semantiką dabartinėje lietuvių (rašto) kalboje ir jos pagrindu „pamatyti“ oranžinę spalvą³. Keliami uždaviniai: aptarti *oranžinis* apibrėžtis atskirų kalbų žodynuose ir spalvų pavadinimų tyrimuose; atsižvelgiant į tai bei remiantis *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* (DLKT) medžiaga, apibrėžti dabartinės lietuvių kalbos *oranžinis* reikšmę; apsvarstyti skirtingų formų *oranžinis* ir galimų jo sinonimų (*rausvai gelsvas*, *apelsininis* ir pan.) vartoseną junginyje ir sakinyje; pagal oranžiškai suvokiamus daiktus apibrėžti oranžinę spalvą.

Šios spalvos pavadinimai straipsnyje nagrinėjami sintaksiniu-semantiniu aspektu. Kiek žinoma, taip *oranžinis* lietuvių kalboje nebuvo tyrinėtas. Tai tekstynų paremtas tyrimas. Tiriamoji medžiaga – 1120 sakinių iš Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centre sudaryto DLKT⁴.

Teoriniu tyrimo atskaitos tašku imamas Ekaterinos Rakhilinos (2007), Rakhilinos ir Galinos Paramei (2011) bei Paremei ir Yulios Driber, Dimitrio Mylono (2018) darbuose dėstomas požiūris į spalvą. Rakhilina (2007) ir kiti minėti autoriai pirmiausia remiasi Annos Wierzbickos (1990; dar žr. 1996: 291) mintimi, kad spalvos konkrečioje kalboje nėra abstrakcijos; jos susijusios su iškilėmis (angl. *salient*) kultūriniu požiūriu realijomis, materializuojančiomis

¹ Plačiau apie tai žr. Wierzbicka (1996: 78tt, 287tt) ir ten cituojamą literatūrą.

² Toliau kalbant apie vyriškosios ir moteriškosios giminės spalvos būdvardžius apibendrintai vartojama nežymėtoji (vyriškosios) giminės forma.

³ Kai straipsnyje kalbama apie žodį kaip spalvos pavadinimą (angl. *color term*), jis žymimas pasviruoju šriftu (*oranžinis*), kai omenyje turima spalva (angl. *hue*) – stačiuoju šriftu (*oranžinis*).

⁴ DLKT prieiga internete: <http://tekstynas.vdu.lt>. Medžiaga straipsniui rinkta 2019 metų sausio mėnesį.

(angl. *reifying*) tą spalvą. Kalbos vartotojas vienos ar kitos spalvos prototipo ieško savo kultūrinėje aplinkoje, pavyzdžiui, spalvą lygindamas su (ne)gyvais objektais: augalais, gyvūnais, negyvais natūraliais daiktais (angl. *inanimate nature*), maistu, dirbiniais (angl. *man-made*), kūnu ir jo dalimis (angl. *body and bodily products*) (Griber, Mylonas, Paramei 2018). Nagrinėjant spalvos pavadinimus taip pat svarbu jų semantinis junglumas (angl. *combinability*) su vadinamuosius natūralius arba dirbtinius daiktus (angl. *natural objects / surfaces* resp. *artefacts*) žyminčiais daiktavardžiais (Rakhilina, Paramei 2011; plg. Griber, Mylonas, Paramei 2018). Pagal visa tai, kas minėta, nustatoma spalvos materializacija (angl. *color reification*): daiktai, kurie kalbančiojo suvokiami kaip turintys vieną ar kitą spalvą. Atskirose kalbose spalvos pavadinimai pagal daiktus gali (ne)sutapti (Griber, Mylonas, Paramei 2018).

Naujojo, kitaip kalbant, antrinio (angl. *secondary colour terms*), spalvos pavadinimo kelias į kalbos sistemą yra ilgas (Rakhilina 2007: 367t, 375t; dar žr. Rakhilina, Paramei 2011: 121tt). Visų pirma, Rakhilinos nuomone, spalvos reikšmės būdvardis be apribojimų jungiasi su daiktavardžiais, žyminčiais žmogaus dirbinius, t. y. tokiems daiktams priskiriama spalva yra „dirbtinė“; žmogus juos taip nudažė (*oranžinis kilimas*). Po to antrinis pavadinimas skverbiasi į spalvos pavadinimų su natūraliais daiktais sritį, t. y. (labai) ribotai jungiasi su daiktavardžiais, žyminčiais daiktus, kurie tokią spalvą turi iš prigimties; galiausiai be apribojimų imamas vartoti su visais daiktavardžiais (*oranžinis drugelis, oranžinė medetka*).

Etnolingvistinei spalvos reikšmės, arba koncepto, apibrėžčiai, Rakhilinos nuomone, svarbios yra ir konstrukcijos (angl. *constructional-based framework*), kuriose yra (gali būti) vartojamas spalvos pavadinimas. Analizuojami spalvos pavadinimai atributinėse ir predikatinėse konstrukcijose ir pagal tai žiūrима, kaip (ar) jie įsitvirtinę kalbos sistemoje (plg. 1–3 sakinius).

- 1) *Pastebėjau, kad oranžinis (plg. oranžinės spalvos) langas pačiu keičiausiu metu vilioja akį. Atrodo it milžiniškas saldainis, laukiantis, kad jį išvyniotų, it koks karnavalo likutis*⁵.
- 2) *Vertingiausias medetkos yra oranžinės spalvos (plg. oranžinės), pilnaviduriais graižais.*
- 3) *Vien pažvelgus į varganus pakelės medžius ir krūmus suėmė keistas jausmas – jie prieš savo prigimtį buvo pasmerkti būti oranžiniai (plg. oranžinės spalvos).*

Rakhilina (2007: 375t) su Paramei (2011: 129) teigia, kad pirmiausia antrinis spalvos pavadinimas vartojamas su daiktavardžiu *spalva*, vėliau pramaišiu imamas vartoti be jo, kol pagal kalboje vyraujančią darybos modelį pasidaromas kaitomas spalvą reiškiantis būdvardis. Autorės atkreipia dėmesį

⁵ Pavyzdžiai, jei nenurodyta kitaip, yra iš DLKT.

ir į tai: jei antrinis spalvos pavadinimas jungiasi su daiktavardžiais, žyminčiais natūralius daiktus, kurį laiką kartu vartojamas ir senasis, kitaip, pirminis, spalvos pavadinimas (plg.: *gelsvai rausvas šuo* resp. *oranžinis šuo*).

Straipsnyje struktūrinis požiūris į reikšmę derinamas su kognityviniu. Čia analizuojami žodžių tarpusavio santykiai junginyje ir sakinyje ir žiūrima, kokia informacija jais reiškiamą, t. y. koks verbalizuojamas oranžinės spalvos konceptas kaip kalbos vartotojų sąmonėje glūdinti kintanti konceptuali informacija, mąstymo turinys, strategija (plg. Jakaitienė 1988: 42t, 57t; 2010: 17t, 45t, 50). Jo pagrindu galima kalbėti apie vadinamąjį kalbos pasaulėvaizdį⁶ kaip kalbos elementuose užfiksuoto turinio supratimą, t. y. spalvos suvokimą; tam tikrą tikrovės interpretaciją kalboje (plačiau žr. Gudavičius 2007: 10, 2009: 11t, plg. Wierzbicka 1996: 13, 15 ir ten cituojamą literatūrą). Kita vertus, galima manyti, kad lietuvių kalbos vartotojai oranžinę spalvą suvokia panašiai kaip ir kitų kalbų vartotojai.

Tyrimė taikomi semantinės analizės, struktūrinis, aprašomasis, lyginamasis, interpretacijos metodai.

2. Bendrasis tiriamojo objekto apibūdinimas: *oranžinis* žodynuose ir spalvų pavadinimų tyrimuose

Būdvardis *oranžinis* – skolinys daugelyje kalbų, į lietuvių kalbą atkeliavęs per kaimyninę, kaimynines ir (arba) kitas kalbas iš senosios prancūzų kalbos, kur *orange* – „apelsinas“. Daiktavardžio *apelsinas* ir būdvardžio *oranžinis* tarpusavio sąsaja matyti ir žodyninėse apibrėžtyse. Pavyzdžiui, pagal tarptautinių žodžių žodynus (TŽŽ1 1985: 353; TŽŽ2 2007: 790), *oranžinis* – tai „rausvai⁷ geltonas⁸, apelsino⁹ spalvos“. Panašiai šis spalvos būdvardis apibrėžiamas

⁶ Plg. Kristinos Rutkovskos, Mariaus Smetonos, Irenos Smetonienės (2017: 22) vartojamą terminą *pasaulio vaizdas kalboje* (PVK).

⁷ Rausvas – *šviesiai raudonas, apyraudonis*, pvz., Neaiškiai raudonas bus rausvas: drabužis, gija J. (LKŽ_e; BŽ_e); *truputį raudonas, apyraudonis*, pvz., Dangus prieš saulėtekį esti rausvas (DŽ_e); *šiek tiek raudonas* (SŽ_e).

Plg.: raudonas – 1. *kaip kraujo (apie spalvą), kraujo spalvos* (BŽ_e); 1. *kuris kraujo spalvos*, pvz., Raudonas veidas (DŽ_e); *esantis vaivorykštės kraštinės šiltosios spalvos*, pvz.: Raudonas kaip bijūnas Kt. (LKŽ_e); *kraujo spalvos* (SŽ_e).

Wierzbicka (1980: 43) teigusi, kad raudona – kraujo spalva, vėliau (1996: 315tt) tai patikslina: raudona koreliuoja su ugnies ir kraujo spalva. Aleksandro Vasilevičiaus, Svetlanos Kuznecovos, Sergejaus Miščenko (2005:170) manymu, ugnies spalva, ugninė – tai ryški oranžinė su raudonos priemaiša.

⁸ Geltonas – *kuris aukso spalvos*, pvz., kiaušinio trynys, vaškas geltonas (DŽ_e); *kuris aukso, saulės spalvos* (LKŽ_e) arba *vėdryno spalvos* (SŽ_e).

Wierzbickos (1996: 289, 316) manymu, geltonos prototipas – saulė.

⁹ Apelsinas – bot. *rūtinųjų šeimos šiltųjų kraštų vaismedis, vedantis oranžinius sultingus, saldžius ar saldžiarūgščius vaisius (Citrus sinensis); jo vaisius* (DŽ_e); *šiltų kraštų vaismedis (Citrus aurantium); sultingas, oranžinės spalvos to vaismedžio vaisius* (LKŽ_e).

ir aiškinamuosiuose lietuvių kalbos žodynuose: akademinis *Lietuvių kalbos žodynas* (LKŽ_e) jį teikia kaip „rausvai gelsvas, apelsino spalvos“; *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (DŽ_e) – „rausvai gelsvas“; o *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas* (BŽ_e) – „kaip apelsino (apie spalvą), apelsino spalvos, rausvai gelsvas“: BŽ_e, be pamatinio būdvardžio *oranžiškas*, atskiru žodyniniu straipsniu aprašytas prieveiksmis *oranžiškai* „su oranžiniu atspalviu“ (*Oranžiškai geltona siera* (BŽ_e)), kuris LKŽ_e, DŽ_e yra būdvardžio *oranžiškas*¹⁰ straipsnyje (*Viskas tviskėte tviskėjo. Sakytum pagaliau sugrįžo dingusios saulės. Sniegas – oranžiškas* (plg. *oranžinis*) ir *virpantis*).

Oranžinis ir *rausvai gelsvas* laikomi lygiaverčiais normos variantais leksikai skirtoje *Kalbos patarimų* knygelėje (Mikulėnienė, sud. 2005: 84; plg. Mikulėnienė, Dvylytė, sud. 2013: 21). Pagal žodynines *oranžinis* apibrėžtis manytina, kad šis būdvardis taip pat gali būti artimas daiktavardiniam junginiui *apelsino (-ų) spalvos* ir spalvos būdvardžiui *apelsininis*, kurio nėra kalbamuosiuose lietuvių kalbos žodynuose, bet esti vartosenoje (dar žr. toliau). Vadinasi, kalbant apie oranžinę spalvą sinonimiškai (gali būti) vartojami būdvardžiai *oranžinis*, *oranžiškas*, *apelsininis*, būdvardinis junginys (BJ) *rausvai gelsvas / geltonas* ir (arba) daiktavardinis junginys (DJ) *apelsino (-ų) spalvos* (žr. 4–7 sakinius, plg. 1–3 sakinius). Kita vertus, iš 5–7 sakinių matyti, kad būdvardis *apelsininis* gali būti struktūriškai (atributinė resp. predikatinė vartoseną) ir semantiškai (natūralūs resp. dirbtiniai daiktai) ribojamas.

- 4) *Jei ant sienos priešais savo darbo vietą pasikabinsi ryškiai geltoną ar apelsinų spalvos* (plg. *apelsininį, oranžinį, rausvai gelsvą / geltoną lipduką* (*feng shui ugnies spalvos*), *prisiklijuosi tokios spalvos lapelį prie kompiuterio, dirbdama ne taip greitai pavargsi*).
- 5) *Krestelėjo apelsininę* (plg. *apelsinų spalvos, oranžinės spalvos, oranžinę, rausvai gelsvą / geltoną švelniūrą Elena*).
- 6) *Be to, jos plaukai buvo ne apelsinų spalvos* (plg. *?ne apelsininiai; ne oranžinės spalvos, ne oranžiniai, ne rausvai gelsvi / geltoni*), *kaip Elena, o natūralūs – tamsiai pilki*.
- 7) *Akinių rėmai buvo ryškiai apelsininiai* (plg. *ryškios apelsinų spalvos, ryškios oranžinės spalvos, ryškiai oranžiniai, rausvai gelsvi / geltoni*).

Dabartinės latvių kalbos žodynuose būdvardis *oranžinis* (lat. *oranžs*) apibrėžiamas kaip „apelsino“ (LLVV_e; LVV_e), „rausvai geltona arba gelsvai raudona“ (MLVV_e; plg. LVV 2006: 747), „viena iš pagrindinių spektro spalvų“ (LVV 2006: 747).

¹⁰ *Oranžiškas* – *panašus į oranžinį* (DŽ_e); žr. *oranžinis* (LKŽ_e).

Aptarusi latvių kalbos oranžinės spalvos pavadinimo ir šios spalvos daiktų koreliaciją, Anitra Roze (2005: 111tt) teigia, kad oranžinė spalva apima gana platą – nuo raudonos iki geltonos – atspalvių diapazoną (plg. *oranžs* apibrėžtį MLVV_e). Pagal spalvos šviesumą ir intensyvumą autorė (t. p.: 112tt) kalba apie (i) tamsią, raudonai oranžinę¹¹, (ii) vidutinę, rausvai oranžinę¹², (iii) šviesią, gelsvai oranžinę¹³, (iv) šviesią, švelniai oranžinę¹⁴, (v) ryškiai, apelsininę oranžinę¹⁵, (vi) šviesią, ryškiai oranžinę¹⁶, (vii) ryškiai, gelsvai oranžinę, morkinę ir kitas oranžines spalvas. Latvių kalboje apelsininė oranžinė skiriasi nuo oranžinės intensyvumu; pastaroji esanti intensyvesnė¹⁷, kitaip, sodresnė (plg. angl. *saturation*). Atsižvelgiant į tai, kuriai spalvai – raudonai *resp.* geltonai – artimesnė daiktui priskiriama oranžinė, dabartinėje latvių kalboje vietoj būdvardžio *oranžinis* vartojami būdvardiniai junginiai *oranžiškai raudonas* (lat. *oranžsarkans*) ar *oranžiškai geltonas* (lat. *oranždzeltens*) (Roze 2018: 223).

XVIII amžiuje iš prancūzų kalbos į rusų kalbą atkeliavęs oranžinės spalvos pavadinimas (rus. *оранжевый*) (Vasilevič, Kuznecova, Miščenko 2005: 12, 53, 57) aiškinamuosiuose dabartinės rusų kalbos žodynuose apibrėžiamas kaip „apelsino, geltona su raudonu (arba rausvu) atspalviu spalva (tarpinė tarp geltonos ir raudonos)“ (NSR_e, SRJ 1984: 392; plg. Vasilevič, Kuznecova, Miščenko 2005: 119). Panašiai kaip minėtoje latvių, dabartinėje rusų kalboje oranžinės spalvos pavadinimas iš esmės nebesiejamas su spalvos pirmtako – apelsino spalva (Vasilevič, Kuznecova, Miščenko 2005: 12¹⁸). Vasilevičius, Kuznecova, Miščenko (t. p.: 61t) teigia, kad dabar oranžinė spalva apima dešimt dažnesnių atspalvių, kurie (gali būti) pasakomi tokiais dabartinės rusų kalbos būdvardžiais:

¹¹ Plg. *Tumši, sarkani oranžs*, pvz.: *Gulbis. Balts. Knābis oranžs ar melnu uznābjia kupri.*

¹² Plg. *Iesarkani, vidēji oranžs*, pvz.: *Dzirkstele* [lilija]. *Divkrāsaina – zieda centrs oranžs, uz apmalēm pāriet oranži sarkanā krāsā.*

¹³ Plg. *Dzeltenīgi, gaiši oranžs*, pvz.: *Sarkanā mušmire ir pazīstamākā mušmire. [...] Mikstums balts, bet tieši zem cepurītes virsmiziņas gaiši oranžs vai dzeltenīgs, ar saldenu garšu.*

¹⁴ Plg. *Gaiši, bāli oranžīgs*, pvz.: *Vilnītis. Oranžs, pūkainu cepurīti ar tumšām joslām. Balta sula.*

¹⁵ Plg. *Koši oranžs, apelsīnam raksturīgajā krāsā*, pvz.: *Vasaras pilnbrieds. Mēness kļūst liels un oranžs kā pilnīgi gatavs apelsīns, naktīs kļusi un nemanāmi list zvaigžņu lietus.*

¹⁶ Plg. *Spilgts, spilgti oranžs*, pvz.: *Spilgts, oranžs sienu krāsojums vairāk būs piemērots kafejnīcai vai kādai citai sabiedriskai telpai, kurā cilvēki neuzturas ilgstoši.*

¹⁷ Plg.: „Diskutējams varētu būt jautājums par to, vai tiešām latviešu valodā ar oranžs visbiežāk apzīmē tieši apelsīnam raksturīgo krāsu. Ticamāk šķiet, ka ar krāsas nosaukumu oranžs tiek apzīmēts daudz spilgtāks, intensīvāks tonis. [...] Tomēr, pēc autores uzskata, salikteņa apelsīnoranžs vai vārdkopas apelsīnu oranžs eksistence nenorāda uz disonansi starp apzīmējumiem apelsīnu krāsa un oranžs, bet gan uz to, ka šāds saliktenis norāda uz oranžās krāsas toņu variabilitāti intensitātes ziņā, respektīvi, uz tieši tādu oranžās krāsas toni, kāds raksturīgs apelsīnam“ (Roze 2005: 114).

¹⁸ „[N]azyvaia oranževyi tsvet sovremennye russkie liudi [...] praktičeski ne svyazyvaiut ego s tsvetom apelsina“ (Vasilevič, Kuznecova, Miščenko 2005: 12).

*abrikosinis*¹⁹, *apelsininis*²⁰, *plytinis*²¹, *medinis*²², *morkinis*²³, *persikinis*²⁴, *rūdinis*²⁵, *ryžas*²⁶, *šermukšninis*²⁷, *terakotinis*²⁸. Kitais žodžiais kalbant, pagal daiktus oranžinė apima abrikoso, persiko, apelsino, morkos, šermukšnio, plytos, terakotos, medaus, rūdžių, plaukų (kailio) spalvas²⁹. Julija Zolnikova (2009: 89) rusų kalbos būdvardžius *plytinis*, *ryžas*, *šermukšninis*, *terakotinis* skiria *raudonos* spalvos pavadinimų konceptui, o būdvardžius *oranžinis*, *apelsininis*, *morkinis* – *geltonos*. Autorė teigia, kad vokiečių kalbos *raudonos* diapazonui priskirtinos oranžinės, priartėjančios prie *geltonos*, o terakotinės spalvos (vok. *terakottafarben*) priartėja prie *rudos* pavadinimų (t. p.: 91).

¹⁹ „[A]brikosovyi – tsveta kozhityc spelykh abrikosov, oranžhevo-zheltyi, krasnovato-zheltyi“ (Vasilevič, Kuznecova, Miščenko 2005: 62).

Plg. BŽc: abrikosas – *apvalus mėsingas, saldžiarūgštis kaulavaisis gelsvai oranžine dažnai pikuota odele, primenantis persiką*.

²⁰ „[A]pelsinovyi – tsveta apelsinovi korki, oranžhevyi, iarkooranžhevyi“ (Vasilevič, Kuznecova, Miščenko 2005: 62).

²¹ „[K]irpichnyi – tsveta terrakoty, temno-ryzhyi, kirpichno-krasnyi, medno-krasnyi“ (Vasilevič, Kuznecova, Miščenko 2005: 62).

Plg. LKŽc: 2 *plytinis* – 3. *plytos spalvos*.

²² „[M]ednyi – tsveta nachishchennoi mednoi plastinki, krasno-ryzhyi“ (Vasilevič, Kuznecova, Miščenko 2005: 62).

Plg. LKŽc: 6 *medinis* → *medus* 1.

²³ „[M]orkovnyi – tsveta korneploda morkovi, zhelto-krasnyi, oranžhevozheltyi“ (Vasilevič, Kuznecova, Miščenko 2005: 62).

Plg. LKŽc: 2 *morkinis* – 3. *morkų spalvos, gelsvai rausvas*.

²⁴ „[P]ersikovyi – tsveta kozhury spelogo persika, krasnovato-zheltyi“ (Vasilevič, Kuznecova, Miščenko 2005: 62, 122).

²⁵ „[R]zhavyi – tsveta metallicheskoj rzhavchiny, krasno-buryi, temnoryzhii“ (Vasilevič, Kuznecova, Miščenko 2005: 62, 122).

Plg. LKŽc: 3 *rūdinis* – 3. *toks kaip rūdijanti geležis, rudas*: Rūdinė spalva BTŽ395.

²⁶ „[R]yzhii – chasto o volosakh i shersti: krasno-zheltyi, oranžhevozheltyi“ (Vasilevič, Kuznecova, Miščenko 2005: 62, 122).

Plg. LKŽc: 3 x *ryžas* – *kuris rudais plaukais*.

²⁷ „[R]iabinovyi – tsveta spelykh plodov krasnoi riabiny, krasno-ryzhii, iarko-oranžhevyi, oranžhevo-krasnyi“ (Vasilevič, Kuznecova, Miščenko 2005: 62, 122).

Plg. LKŽc: 2 *šermukšninis* – 3. *kuris šermukšnių uogų spalvos*.

DŽc: šermukšnis – bot. *erškėtinių šeimos medis raudonomis uogomis* (Sorbus); *jo uoga*.

²⁸ „[T]errakotovyi – tsveta terrakoty, temno-ryzhii, kirpichno-krasnyi, medno-krasnyi“ (Vasilevič, Kuznecova, Miščenko 2005: 62, 123).

Plg. LKŽc: *terakotinis* – 2. *kuris šviesiai plytinės spalvos*. *Terakota* – 1. *degtas grynas molis*.

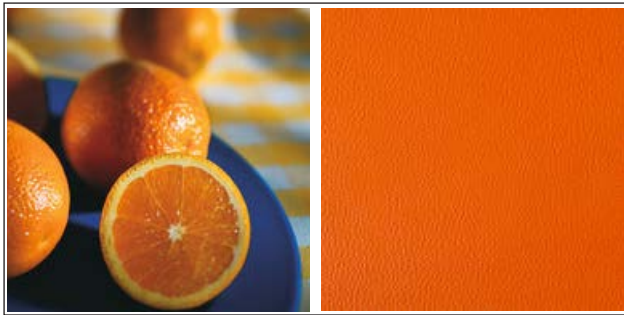
²⁹ Plg. oranžinės spalvos koreliaciją su daiktais latvių kalboje: „Kopumā jāsecina, ka oranžās krāsas gamma ir ļoti ierobežota, ierobežots ir arī to reāliju daudzums, kuras tiek raksturotas, izmantojot krāsas nosaukumu oranžs. Tiklīdz krāsa, kas piemīt kādai reālijai, ir tuvāka dzeltenajai vai sarkanajai krāsai, tiek izmantots saliktais krāsas nosaukums oranždzeltens, oranžsarkans u. tml., piemēram, krešu ziedi raksturoti kā dzelteni un oranžsarkani, piladža ogas – kā oranžsarkanas, smiltsērķšķa ogas – oranždzeltenas un oranžsarkanas u. tml.“ (Roze 2005: 114t).

Lenkų kalboje *oranżinis* (lenk. *oranżowy, pomarańczowy*) taip pat reiškia „sunokusio apelsino“ (SPJ_e; SJPo_e), „gelsvai rausvą“ (DSJP_e) arba „geltoną su raudonu atspalviu“ (WSJP_e; SJP_e)³⁰ spalvą.

Analogiškai ši būdvardį (vok. *orange*) apibrėžia vokiečių kalbos žodynai: „apelsino“³¹ spalvos“ (DUDEN_e; DUDEN 2007: 1239) ir „rausvai geltonas“ (DW 2000: 944).

Anglų kalboje *oranżinis* (angl. *orange*) – tai „tarp raudonos ir geltonos“ (CAMBRIDGE_e, COLLINS_e, OXFORD_e, LDOCE_e, MERRIAM-WEBSTER_e, plg. MACMILLAN_e)³², „rausvai geltona“ (CONCISE 1995: 958), „prinokusio apelsino spalva“ (DC 2003: 280).

Iš to, kas sakyta, aiškėja, kad aptariamasis spalvos būdvardis žodynuose apibrėžiamas spalvos prototipo³³, apelsino³⁴, pagrindu (žr. 1-ą paveikslą, plg. 8 sakinį). Kita vertus, iš dabartinės latvių ir rusų kalbų spalvos pavadinimų tyrimų matyti, kad oranžinės suvokimas gerokai platesnis nei apelsino spalvos.

1 paveikslas. Oranžinė spalva³⁵ pagal prototipą

³⁰ Prieiga internete: http://www.wsjp.pl/index.php?id_hasla=17071&ind=0&w_szukaj=pomara%C5%84czowy.

³¹ Plg. Orange – *rötlich gelbe, runde Zitrusfrucht mit saftreichem, wohlschmeckendem Fruchtfleisch und dicker Schale; Frucht des Orangenbaums; Apfelsine* (DUDEN_e). Taip pat apibrėžiamas ir vokiečių kalbos daiktavardis *die Apfelsine* (DUDEN 2007: 165). Panašią apibrėžtį žr. ir, pvz., OXFORD_e.

³² Plg. Orange – „between red and yellow in colour. If something is similar to this colour, you can say that it is an **orangey** colour or that it is, for example, **orangey-red** or **orangey-yellow**“ (MACMILLAN_e).

³³ Prototipas – kalbinės bendruomenės gerai žinoma gamtos realiija, pripažįstama kaip spalvos skleidėja (Kazlauskaitė, Ramanauskienė 2011: 179; dar šiuo klausimu plg. Wierzbicka 1996: 289t; Gudavičius 2009: 66tt).

³⁴ Apelsino paveikslėlis iš DUDEN_e. Prieiga internete: https://www.duden.de/rechtschreibung/Orange_Frucht_-Zitrusfrucht.

³⁵ Spalvos paveikslėlis iš CAMBRIDGE_e. Prieiga internete: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/orange>.

- 8) *Elenga pakėlė ranką ir nuo medžio šakos nuskyne apelsiną. Vaisius buvo toks ryškus, kad prieblandoje blėsavo tarsi iš vidaus skleisdamas paslaptinę oranžinę šviesą. – Še, paragauk. Ištiesiau rankas, ir kol spindintis rutulys keliavo link manęs dar spėjau pasigrožėti jo tobula gruoblėta žievele.*

Oranžinė – spalva, maišyta iš raudonos (kitaip, kraujo, ugnies spalvos) ir geltonos (kitaip, saulės, aukso spalvos)³⁶. Atsižvelgiant į tai, kuri iš šių maišomų spalvų yra sodresnė (t. y. maišant jos yra daugiau), o kuri suteikia pirmajai atspalvį (t. y. maišant jos yra mažiau), žodynuose skiriamas spalvos pavadinimas (*oranžinis*). Buvo matyti, kad galima kalbėti apie oranžinę, kuri skiriasi pagal savo pagrindinės arba atspalvio spalvos sodrumą (plg. *rausvai gelsva* resp. *geltona*; *gelsvai rausva* resp. *raudona*; *rausvai* resp. *raudonai oranžinė*) ir (arba) šviesumą (*tamsi* resp. *vidutinė* resp. *šviesi*). Pagal oranžiškai suvokiamus daiktus, tarkim, oranžinė šermukšnio spalva būtų labiau raudona, o šaltalankio³⁷, abrikoso³⁸ – arčiau geltonos. Toliau dėmesys kreipiamas į skirtingus oranžinės laipsnius, kurie lietuvių kultūrinėje aplinkoje, matyt, taip pat turi savo daugiau ar mažiau tipiškus spalvos (atspalvio) atstovus – daiktus.

Pagal minėtas apibrėžtis paprastasis (*oranžinis*) ir sudėtiniai (*rausvai gelsvas*, *apelsino spalvos* ir pan.) spalvos pavadinimai gali būti sinonimai. Sintaksiškai sudėtinis spalvos pavadinimas – tai būdvardinis arba daiktavardinis junginys, kurio pagrindiniu dėmeniu yra daiktavardžio *spalva* kilmininkas arba skirtingų linksnių ir giminių būdvardžiai *rausvas*, *raudonas*, *gelsvas*, *geltonas*, priklausomuoju – atributiškai vartojamas daiktavardžio *apelsinas*, *-ai* kilmininkas arba spalvos prieveiksmiai *rausvai*, *gelsvai* ar pan. Pagrindiniu būdvardinio junginio dėmeniu einantis būdvardis pasako vyraujančią (pagrindinę) spalvą, priklausomasis prieveiksmis – būdvardžiu reiškiamos spalvos atspalvį. Pagal pagrindinės spalvos ir atspalvio santykį, atliepiantį BJ pagrindinį ir priklausomąjį dėmenį, būdvardžio *oranžinis* žodyninės apibrėžtys apibendrintos 1-oje lentelėje.

³⁶ Žr. 7, 8 išnašas.

Dar plg. DLKT sakinius: *Jomis galite piešti vieną spalvą ant kitos, maišyti spalvas ir sukurti kitas.*

Raudoną uždėję ant geltonos gausite oranžinę, mėlyną ant geltonos – žalią.

Trumpai tariant, nuspręsta netraukti raudonųjų nykštukių į būsimas nežemiškų civilizacijų paieškų programas. O kaip su oranžinėm – tarpinėm tarp Saulės tipo žvaigždžių ir mažų mūsų jau „išbrokuotų“ raudonųjų nykštukių?

³⁷ Plg. LKŽ₄: šaltalankis – žilakrūminių šeimos dygliuotas krūmas su geltonomis uogomis.

³⁸ Žr. 19 išnašą.

Būdvardžio oranžinis žodyninės apibrėžtys

Priklausomas BJ žodis, reiškiantis spalvos atspalvį	Pagrindinis BJ žodis, reiškiantis vyraujančią spalvą
<i>Rausvai</i>	<i>gelsvas</i> (lietuvių k.)
	<i>geltonas</i> (latvių, rusų, lenkų, vokiečių, anglų k.)
<i>Gelsvai</i>	<i>rausvas</i> (lenkų k.)
	<i>raudonas</i> (latvių k.)

Taigi būdvardis *oranžinis*³⁹, kaip antrinis spalvos pavadinimas, yra susijęs su dviem pirminiais spalvų pavadinimais (angl. *basic colour terms*; plg. *conventional colour*)⁴⁰: *geltonas* ir *raudonas*. Rusų kalbos spalvų pavadinimų tyrime taip pat minėta oranžinės koreliacija su ruda (plg. *rūdinis, terakotinis*) (žr. toliau).

Toliau straipsnyje, atsižvelgus į minėtus spalvų pavadinimų tyrimus ir žodynines *oranžinis* apibrėžtis, nagrinėjami DLKT rasti pavyzdžiai su skirtingomis lietuvių kalbos būdvardžių *oranžinis, oranžiškas, apelsininis, morkinis, terakotinis* ir pan. formomis, žodžių junginiais *rausvai gelsvas / geltonas; rausvai / raudonai geltonas; gelsvai rausvas / raudonas; geltonai raudonas; rausvai / raudonai rudas, rausvai / raudonai oranžinis, gelsvai / geltonai oranžinis, rusvai / rudai oranžinis; apelsino spalvos*, žiūrima jų panašumų ir (arba) skirtumų ir ieškoma atsakymo, kokie daiktai reprezentuoja oranžinę spalvą⁴¹ lietuvių kalboje ir koks (kaip) pagal tai skleidžiasi spalvos diapazonas. Keliami hipotezė: lietuvių kalbos vartotojai oranžinę suvokia plačiau nei ji apibrėžiama lietuvių kalbos žodynuose (žr. 9 sakinį).

- 9) *Pati madingiausia spalva žada būti oranžinė. Visi jos atspalviai: nuo auksinio iki beveik raudono.*

3. Empirinės medžiagos atranka ir skirstymas

Nagrinėti spalvos būdvardį *oranžinis* ir jam potencialiai artimus pavadinimus pasirinkta tekstyno pagrindu. Nuo 1992 m. iki šiol kuriamo DLKT didžiąją dalį sudaro rašytinės, dažnai redaguotos, skirtingų žanrų: publicistikos,

³⁹ Tipologiškai būdvardis *oranžinis* (kaip ir *pilkas, rožinis, violetinis* ir kt.), kalbose atsiradęs po spalvos *rudas*, priklauso vadinamajam septintajam spalvos pavadinimų kūrimo(si) etapui (plačiau žr. Berlin, Kay 1969; plg. Vasilevič, Kuznecova, Miščenko 2005: 16).

⁴⁰ Apie pagrindinių spalvų pavadinimus atskirose kalbose ir jų suvokimą plačiau žr. pvz.: Berlin, Kay (1969); Wierzbicka (1996); Hardin, Maffi (1997); Roze (2005); Florén (2005); Vasilevič, Kuznecova, Miščenko (2005).

⁴¹ „X is orange. = one can think of things like X: this is like something yellow at the same time one can think: this is like something red“ (Wierzbicka 1996: 326). Dar plg. 32 išnašą.

grožinės, negrožinės ar administracinės literatūros, kalbos tekstai. Dalis jų yra verstiniai. DLKT sakininės kalbos pavyzdžių yra mažai.

Į DLKT išplėstinės paieškos laukelį įrašius, pavyzdžiui, *oranžin* iš eilės atrinkta sakinių su juo. Naudotas paieškos kriterijus – *prasideda*. Tokiu pat principu ieškota ir sakinių su minėtomis skirtingomis *apelsinin*, *morkin*, *abrikosin*, *persikin*, *terakotin*, *oranžišk* ir pan. formomis. Manant, kad ryža spalva yra ne ruda⁴², bet veikiau viena iš rudos atspalvių; rudos periferijoje koreliuojanti su raudonai / rausvai ruda (plg. rūdinė, terakotinė spalva), nagrinėti nuspręsta ir pavyzdžius su skirtingomis *ryžas* formomis (žr. toliau).

Atsižvelgiant į galimą spalvos pavadinimų sinonimiškumą, minėti sudėtiniai pavadinimai tyrimui taip pat atrinkti. Paieškos laukelyje įrašius, pavyzdžiui, *rausvai* iš eilės atrinkti pavyzdžiai su skirtingomis *gelsvas / geltonas / raudonas / oranžinis* formomis, įrašius *gelsvai* – su *rausvas / raudonas / oranžinis* formomis ir t.t. Paieškos kriterijus *sutampa*. Kreipiant dėmesį į *oranžinis* apibrėžtis kitų kalbų žodynuose ir tyrimuose ir darant prielaidą, kad šio būdvardžio reikšmė lietuvių kalboje gali būti artima minėtose kalbose esančiai, iš *rausvai*, *gelsvai* ir pan. pavyzdžių paėliui atrinktos skirtingos minėtų sudėtinių spalvos pavadinimų formos (*rausvai gelsvas / geltonas / oranžinis*, *gelsvai rausvas / raudonas / oranžinis* ir pan.).

Iš eilės tyrimui imti DLKT sakiniai su minimaliu kontekstu (300 ženklų pagal DLKT konkordanso eilutės plotį) 2-oje lentelėje suskirstyti atsižvelgiant į tai, ar spalvos pavadinimas vartojamas daiktavardinio junginio ar sakinio lygmeniu.

2 lentelė

Paprastasis ir sudėtinis oranžinės spalvos pavadinimai

Spalvos pavadinimas (skirtingomis linksnių ir giminių formomis)	Junginyje	Sakinyje (predikatiškai)	Pavyzdžių skaičius
<i>Oranžinis</i>	692 (92 proc.)	58 (8 proc.)	750
<i>Oranžiškas</i>	3 (75 proc.)	1 (25 proc.)	4
<i>Rausvai oranžinis</i>	10 (77 proc.)	3 (23 proc.)	13
<i>Raudonai oranžinis</i>	11 (79 proc.)	3 (71 proc.)	14
<i>Gelsvai oranžinis</i>	2 (100 proc.)	–	2
<i>Geltonai oranžinis</i>	5 (83 proc.)	1 (17 proc.)	6
<i>Rusvai oranžinis</i>	–	–	–
<i>Rudai oranžinis</i>	3 (100 proc.)	–	3

⁴² Kalbos kultūros požiūriu būdvardis *ryžas* – nevertotina svetimybė, keistina į *rudas*; *rusvas*.

Žr. internete: <http://www.vlkk.lt/konsultacijos/3664-ryzas>.

Dar plg. 26 išnašą.

Spalvos pavadinimas (skirtingomis linksnių ir giminių formomis)	Junginyje	Sakinyje (predikatiškai)	Pavyzdžių skaičius
<i>Apelsininis</i>	12 (86 proc.)	2 (14 proc.)	14
<i>Apelsino,-ų spalvos</i>	10 (100 proc.)	–	10
<i>Abrikosinis</i>	8 (67 proc.)	4 (33 proc.)	12
<i>Persikinis</i>	4 (80 proc.)	1 (20 proc.)	5
<i>Medinis</i> ⁴³	–	–	–
<i>Morkinis</i>	7 (78 proc.)	2 (22 proc.)	9
<i>Plytinis</i>	12 (86 proc.)	2 (14 proc.)	14
<i>Rūdinis</i> ⁴⁴	–	–	–
<i>Šermukšninis</i>	1 (100 proc.)	–	1
<i>Terakotinis</i>	20 (91 proc.)	2 (9 proc.)	22
<i>Ryžas</i>	14 (47 proc.)	16 (53 proc.)	30
<i>Rausvai gelsvas</i>	14 (78 proc.)	4 (22 proc.)	18
<i>Rausvai geltonas</i>	13 (68 proc.)	6 (32 proc.)	19
<i>Raudonai geltonas</i>	25 (92 proc.)	2 (8 proc.)	27
<i>Raudonai rudas</i> ⁴⁵	26 (76 proc.)	8 (24 proc.)	34
<i>Rausvai rudas</i>	30 (48 proc.)	32 (52 proc.)	62
<i>Gelvai rausvas</i>	24 (86 proc.)	4 (14 proc.)	28
<i>Gelsvai raudonas</i>	6 (50 proc.)	6 (50 proc.)	12
<i>Geltonai raudonas</i>	8 (73 proc.)	3 (27 proc.)	11
Iš viso:	960 (86 proc.)	160 (14 proc.)	1120 (100 proc.)

Iš 2-os lentelės matyti, kad galimi oranžinės spalvos pavadinimai dažniausiai vartojami atributiškai (žr. 10–12 sakinius), retai – predikatiškai (žr. 13–15 sakinius).

⁴³ Plg. DLKT sakinius su *medaus spalvos*: Viena iš jos švelnių *medaus spalvos* (plg. ?medinių) *garbanų*, nukirptų iki smakro ir užkištų už ausų, išsilaisvino ir užkrito ant veido. Brigitė probėgšmais nubraukė ją.

Ima skirti raudoną ugnies opalą, auksinės spalvos aukso opalą, pieno spalvos, geltoną neblizgantį vaško opalą, arlekino opalą su raudonais intarpais, *medaus spalvos medaus opalą*, mėlyną žydraspalvą opalą, su porceliano blizgesiu – porceliano opalą, žalsvai margą samanų opalą, žalios obuolių spalvos prazopala.

Užkandinė, kurios iki šiol nežinojau, buvo nelauktai jauki – skliautuotos lubos, švarios balintos sienos, langai ir užuolaidos *medaus spalvos* (plg. *mediniai).

⁴⁴ Plg. DLKT sakinius su rūdžių spalvos: Ji vilkėjo trumputėlę laisvą suknelę – gal blyškiai oranžinės, o gal ryškios *rūdžių spalvos* (plg. ryškios rūdinės spalvos, bet: *jos suknelė buvo rūdinė).

– Sėskis, Kamile! Sėskis, Kamile, žergena padūkusi, sėskis man ant kelių ir papasakok ką iš gyvenimo. Sušvoiski savo *rūdžių spalvos akimis* (plg. rūdinės spalvos akimis, *rūdinėmis akimis), prisimink nebūtinai ką nors kraupaus ar juokingo. Papasakok man, kaip jūs kasėte sliekus, sėmėte vandenį rėčiu.

⁴⁵ DLKT nerasta pavyzdžių su *raudonai rusvas* formomis.

- 10) *Sėdžiu prie **oranžine lempute** apšviesto stalo ir bendrauju su tavimi. Keista taip bendrauti, kai nematau, kaip tu reaguoji į pasakojimą.*
- 11) – *Paimsiu jį, – rodydamas jį **oranžinį moliūgą** tarė eunuchas. – Jei turi, dar keletą porų. Geriau nedidelių.*
- 12) *Ievos lapai ir žalios uogos dažo geltonai ir žaliai. Prinokusios uogos – raudonai, o pernokusios – geltonai, žievės – šviesiai geltonai, geltonai ir **oranžine spalva** (plg. *oranžiniai, bet: oranžiškai)⁴⁶.*
- 13) *Nė kiek neperdedu taip sakydama. **Kalnai** tai šviesiai gelsovi, tai medaus ar aukso atspalvio, tai **oranžiniai**, variniai, raudoni ar purpuriniai kaip Tibeto vienuolio drabužis, tai violetiniai, tai žali, tai smaragdiniai, žydri, tamsiai mėlyni.*
- 14) *Kaklas storokas, status, gana ilgas, liemuo trumpas, krūtinė gili, nugara tiesi, horizontali. **Kojos** ilgos, **oranžinės**, papilvėje susidaro viena ar dvi riebalinės raukšlės. Vištinės žąsųs dažniausiai baltos, tačiau pasitaiko pilkai margų, o dar rečiau – rusvų.*
- 15) *Tulpių vietoje galima sodinti smulkiažiedžius žemaūgius serenčius. Jų **žiedai** geltoni ar **oranžiniai**, labai ryškūs, žydintys iki šalnų.*

Atributinei spalvos pavadinimų vartosenai taip pat priskirti sakiniai su (ne)pleonastiniu daiktavardžio *spalva* kilmininku (plg. 16–20, 4 sakinius su 6, 12 sakiniiais).

- 16) *Nors filme nagrinėjamos šeimos problemos, Pfeiffer kai kuriuose epizoduose panaši jauną kometę – ypač kai vilki ryškiai **oranžinės spalvos** (plg. oranžinį) **nertinį**.*
- 17) *Karotenoidai suteikia raudonos, **oranžinės** ir geltonos **spalvos atspalvius** (plg. oranžinius ir geltonus atspalvius) valgomiesiems vaisiams ir uogoms, daržovėms ir grybams, gėlėms ir net kai kuriems gyvūnams.*
- 18) ***Oranžinės** arba ryškiai raudonos **spalvos** kiauliuogės (*Solanom*) **uogos** (plg. oranžinės arba ryškiai raudonos kiauliuogės uogos) ypač vilioja vaikus.*
- 19) *Prisirenkame pilnus krepšius [tekšių], atsivalgome iki soties. Saulės daugiau paliestos – **oranžinės spalvos** (plg. oranžinės) ir kvepia stipriau.*

⁴⁶ Dar plg. DLKT sakinius: *Statybai panaudotos nestandartinio dydžio lietuviškos silikatinės plytos. Jos nudažytos **oranžiniais dažais** (plg. oranžine spalva). Fasadas apdailintas vokiškoms klinkerinėmis rudomis ir juodomis plytomis.*

*Kai kurie namai buvo perdažyti **oranžine** ir **geltona spalvomis** (plg. oranžine spalva ir geltonai), tarsi turėtų pakeisti saulę.*

*Aš pasprukau. Pagalvojus, kad jis pravers lūpas ir tarsi litavimo lempa nudegins **rausvai oranžine spalva** mano skruostus, širdis man nukrito į kulnus.*

- 20) *Kajanos pipiras – maži, kelių centimetrų ilgio rudai raudonos spalvos vaisiai. Malti būna šviesiai oranžinės ar pilkai geltonos spalvos (plg. šviesiai oranžiniai ar pilkai geltoni).*

Iš būdvardžio *oranžinis* negali būti daromas būdo prieveiksminis (**sieną nudažė oranžiniai*), jo pozicijoje vartojamas daiktavardžio *spalva* įnagininkas (žr. 12 sakinį) arba prieveiksminis *oranžiškas* vedinys – *oranžiškai* (žr. 21–22 sakinius).

- 21) *Naktį jis pabudo nuo šalčio, atsikėlė ir nuėjo įmesti į ugnį malkų. Tarp žarijų oranžiškai (plg. oranžine spalva) spindėjo medžių šakų pavaidalai.*
 22) *Mat Ana Marija Kazali (Cazalis), jauna poetė oranžiškai (plg. oranžine spalva) dažytais plaukais (su jos rašyta lyrika lig šiol man dar neteko arčiau susipažinti), buvo gambiausia iš visų tų...*

4. Oranžinė spalva pagal daiktavardžiais pasakomus daiktus

Jau užsiminta, kad Griber, Mylonas, Paramei (2018) skiria šešias daiktavardžiais žymimų daiktų, pagal kuriuos kuriami spalvos pavadinimai (angl. *object-derived color terms*), klases: augalai, gyvūnai, negyva gamta, maistas ir gėrimai, dirbiniai, kūnas ir jo dalys. Autoriai (t. p.: 960tt), išnagrinėję 698 tokio tipo rusų kalbos spalvos derivatus, teigia, kad dažniausiai (31 proc.) jie sudaromi pagal augalų pavadinimus (*apelsino, abrikoso, kriaušės, persiko, morkos, žibuoklės* ar pan. *spalva*), rečiausiai (5 proc. ir 4 proc.) – pagal gyvūnų (*lašišos, pelės, viščiuko* ar pan. *spalva*) ir kūno, jo dalių pavadinimus (*kraujo, kūno* ar pan. *spalva*). Kiekybinio atžvilgiu skiriama tokia rusų kalbos spalvos pavadinimų darybos gradacija: *augalai* (gėlės, žolės, medžiai, vaisiai, uogos, riešutai) → *negyva gamta* (metalai, akmenys, aplinka, cheminiai elementai, pigmentai) → *dirbiniai* (statybos medžiagos, kosmetika, audiniai, dažikliai) → *maistas, gėrimai* (saldumynai, alkoholis, prieskoniai, karšti gėrimai, pieno produktai) → *gyvūnai* (žuvis, paukščiai, žinduoliai) → *kūnas, jo dalys* (kraujas, oda). Ten pat išnagrinėję anglų kalbos spalvos pavadinimus pagal daiktavardžiais pasakomus daiktus, autoriai (t. p.: 666t) skiria tokią spalvos derivatų gradaciją: *dirbiniai* (30 proc.) → *augalai* (25 proc.) → *negyva gamta* (22 proc.) → *maistas, gėrimai* (10 proc.) → *kūnas, jo dalys* (6 proc.) → *gyvūnai* (6 proc.).

Žiūrint į 3-oje lentelėje lietuvių kalbos daiktavardžiais pasakomus daiktus, kuriuos kalbos vartotojas pripažįsta kaip esančius oranžinės spalvos, aiškėja, kad tokią spalvą turi daiktai iš visų šešių minėtų klasių. Semantiškai perkelti su oranžine susiję ir abstraktūs daiktai: oranžinis akylumas, vizija – su akimis, įdegis – su saule, karštis – su ugnimi, švytėjimas – su šviesa ir pan. DLKT duomenimis dažniausiai oranžinę spalvą turi dirbiniai (36 proc., arba 80 iš 220) ir augalai (23 proc., arba 50 iš 220), rečiausiai – gyvūnai (5 proc., arba 12 iš 220), maistas ir gėrimai (3 proc., arba 7 iš 220). Abiejose kiekybinės skalės pusėse

yra daiktų, kuriems oranžinė spalva yra natūrali, t. y. būdinga iš prigimties (*oranžinė medetka, morka; oranžinis moliūgas, drugelis*), ir kuriems – dirbtinė, t. y. žmogus juos taip nudažė (*oranžinė suknelė; oranžinis Fantos gėrimas*).

3 lentelė

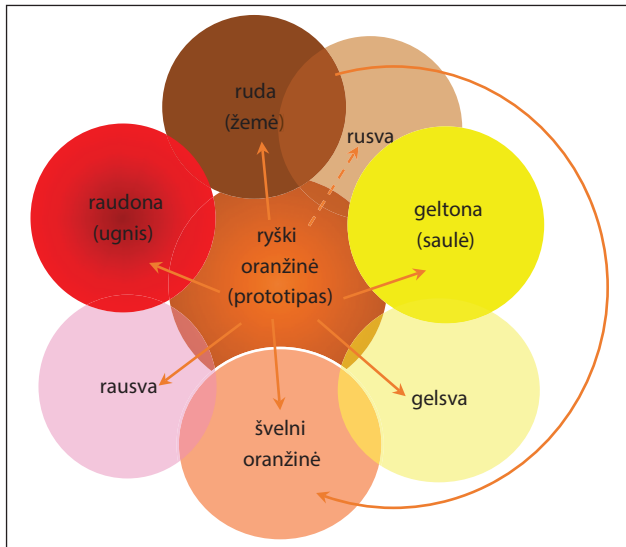
Daiktavardžiu žymimi daiktai, kuriems priskiriama oranžinė spalva, pasakyta būdvardžių *oranžinis, oranžiškas* formomis

Daiktų klasė	Daiktavardis, kuriuo pasakomas daiktas	Daiktų skaičius ⁴⁷
Augalai	Miškas; medis: lapai; (šilauogės) krūmas: lapai; sėklos; daržovė: morka, moliūgas, paprika, pomidoras, agurkas; gėlė: žiedlapiai; žiedas: medetka, nasturta, puriena, aguona, smitianta, serentis, lelija, dedešva, frezija, chrizantema, bugenvilija, hiacintas; vaisius: apelsinas, mandarinas, slyva, kriaušė, persikas, erškėtis, šermukšnis, saptopinis, greipfrutas, obuolys, karčioji aktinidija; uogos: tekšės, serbentai, kiauliuogės, agrastai, dumplainiai; raudonikis, serbentinė veimutrudė; kultūrinis arachis, alijošiaus šaknys, ugniažolės pienas.	50 (23 proc.)
Negyva gamta	Šviesa; saulė: spindulys; mėnulis; žvaigždė; dykuma; smėlis; smiltys; kelias; dulkės; žemė; maurai; kalnai; uola; praraja; ugnis: gaisras, liepsna, žiežirba, žaibas; rūkas; smogas, ruduo: spalvis; rytas; vakaro dangus; saulėlydis; pašvaistė; Titanas; Marsas; agatas; kadmis; auksas; karotinoidai.	34 (16 proc.)
Dirbiniai	Žibintas; lempa; drabužis: kelnės, striukė, megztinis, šalmas, liemenė, uniforma, sijonas, juosta, kaklaraištis, kaspinas, skarelė, obis, marškiniai, bikini, (liet)paltas, kimono, toga, saris, mantija, kojinių, galvos apdangalas; skarmalas; drapana; audinys: šilkas, velvetas, brezentas; siūlai, batai; pudra, interjeras; užuolaidos; automobilis: sunkvežimis; dviratis; valtis; lėktuvas; bilietas; mygtukas; aplankas; flomasteris; pieštukas; milteliai; aplankas; tiltas; skystis; kapsulė; skėtis; kilimas; lipdukas; atšvaitas; puodelis; švyturėliai; tabletė; popierius; smeigtukas; baldai: fotelis, kėdė, krėslas, pinigai, palapinė, dėžutė, namas: langas, sienos, stogas, plytelės; telefonas; kuprinė; čerpė; plyta; kamuolys; žaidimas; lūpdažis; dažai.	80 (36 proc.)
Maistas, gėrimai	Apelsinų, šaltalankių sultys; <i>Fanta</i> gėrimas; vynas; šerbetas; kajano pipiras; želė.	7 (3 proc.)

⁴⁷ 3-oje ir toliau esančiose lentelėse minimi ir skaičiuojami tik tie atvejai, kur iš turimo konteksto aišku, apie kokį oranžinį daiktą kalbama.

Gyvūnai	Lapė; šuo: bretanė, špicas; pelė; drugelis; driežas; žuvis; krevetės; midijos; minkštieji koralai.	12 (5 proc.)
Kūnas, jo dalys	Akys: varnėno, žuvis, pelėdos; akių rainelė; plaukai; ūsai; antakiai; vikšro pūkeliai; papūgos plunksnos; aušrelės sparnai; strazdo krūtinė; žuvis nosis, ikrai; kiaušinėliai: kolorado vabalo, obelinės blakutės; nudegę skruostai, veidas, žąsų kojos, snapas; fazano gerklė; kepenys; apgamas.	24 (11 proc.)
Abstraktai	Atspalvis; spalvų derinys; akylumas; švytėjimas; spindėjimas; karštis; įdegis; sveikata; džiaugsmas; nerimas; tuštuma; pavojus; vizija.	13 (6 proc.)
Iš viso:		220 (100 proc.)

Žiūrint į 3 lentelėje daiktavardžiais pasakomus daiktus, darosi akivaizdu, kad oranžinė yra laipsniška: nuo ryškios oranžinės (pvz., *apelsinas, moliūgas*) iki švelnios oranžinės (pvz., *agrastai, serbentai, obuolys*), nuo (labiau) geltonos arba raudonos (pvz., *apelsinas, morka*) iki (labiau) gelsvos arba rausvos (pvz., *agrastai, virtos krevetės*); į labiau ryškią *resp.* švelnią oranžinę gali į(si)maišyti ruda (ki-taip, žemės⁴⁸) spalva (pvz., *ruduo, žemė, lapė*). Visa tai pavaizduota 2 paveiksle.

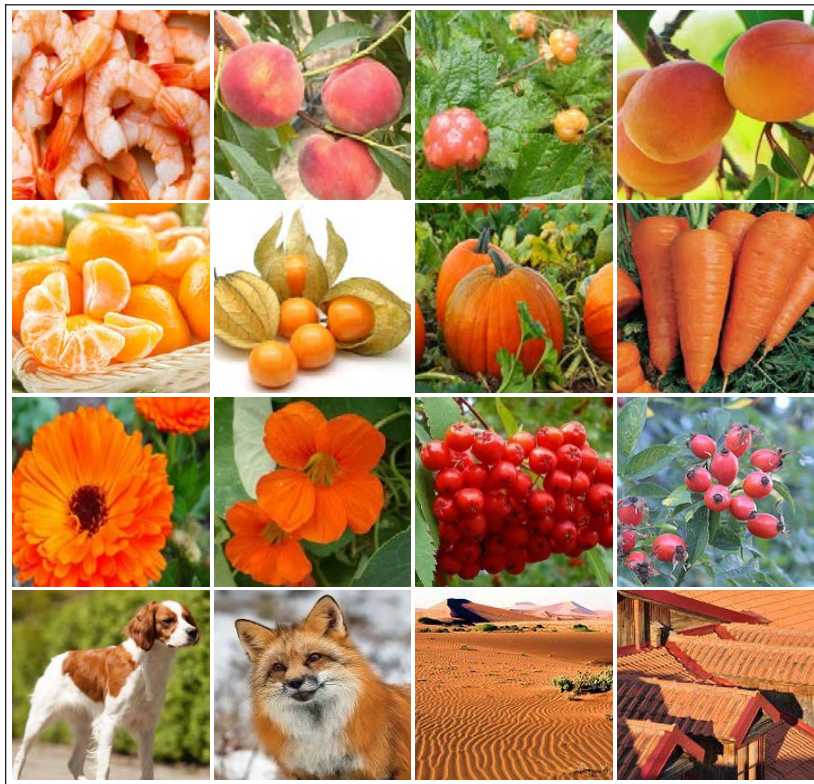

2 paveikslas. Oranžinė spalva

⁴⁸ Rudas – kuris durpių spalvos (DŽ_e).

Plg.: rudas – tamsiai geltonas (LKŽ_e); kaip kaštono sėklos (apie spalvą), kaštono sėklos spalvos (BŽ_e). Dar apie rudą spalvą plg. Vaičiulytė-Semėnienė (2018).

Kitais žodžiais kalbant, tarkim, virtų krevetėlių, persiko, tekšės, abrikoso, mandarino, dumplinio ir moliūgo, morkos, medetkos, nasturtės bei šermukšnio, erškėčio arba bretonės spanielio, lapės, dykumos ir čerpių oranžiškumas skiriasi (žr. 3 paveikslą ir 23–34 sakinius atitinkamai).

3 paveikslas. Oranžinės spalvos daiktai⁴⁹

- 23) *Mėsos spalva: nevirtų – šviesiai pilka, virtų [krevetėlių] – balta su rožiniu ar rožiškai oranžiniu paviršiumi*⁵⁰.
- 24) *Natūralūs jo šaltiniai – tamsiai žali ar oranžiniai vaisiai (morkos, saldžios bulvės, moliūgai, špinatai, persikai, šviežios figos, abrikosai).*

⁴⁹ Paveikslėliai rasti *google* vaizdų naršyklėje įrašius, pavyzdžiui, *oranžinis moliūgas, oranžinė medetka, oranžinė dykuma* ir t.t. pagal toliau teikiamus DLKT sakinius.

⁵⁰ Dar pgl. DLKT sakinį: *Skaniausių valgių: gardžios baltos sojų varškės, trijų rūšių žuvies, trijų rūšių dumblių, ryžių, apibarstytų raudonaisiais pipirais, bei didžiulių šaltų oranžinių krevetėlių.*

- 25) **Tekšių** daug, lyg tyčia pribarstyta po mūsų kojomis. Prisirenkame pilnus krepšius, atsivalgome iki soties. Saulės daugiau paliestos – **oranžinės spalvos** ir kvepia stipriau.
- 26) Vakarų saulės nušviestas kambarys, žemas staliukas, smulkios pavasario gėlytės, pintinėle žuvų **ikrų**, – permatomų ir **oranžinių** tarytum mandarino ašaros (plg. mandarinų spalvos, *mandarininių), – tamsiai raudonas vynas, kurio spalvą vakarų saulė iki skausmo išgrynindavo.
- 27) Užaugę [dumplainio] vaisiai būna 1-2 cm skersmens. Sunokę įgauna **oranžinę spalvą**.
- 28) Gaili dejonė girdėti saulės įkaitintame kieme, kur tarp **oranžinių nasturtų** šoka geltoni drugeliai ir zvimbia bitės.
- 29) Aprūdijusiose konservų dėžėse žydi ryškiai **oranžinės medetkos**.
- 30) Jie būna raudoni arba **raudonai oranžiniai** (plg. šermukšniniai, šermukšnio spalvos). Labiausiai paplitęs paprastasis **šermukšnis**, augantis ir Lietuvoje.
- 31) O tik pasidairykime, daugelyje vietų – prie sodybų, pakelėse, pamiškėse pamatysite **erškėčių** krūmus, gausiai aplipusius **oranžinėmis uogomis**.
- 32) Pasitaikė saulėta diena, Marijus nuėjo į šunų parodą ir išvydo žmoną. Ji prasibrovė pro minią, kad paglostytų galvą **oranžiniam bretonui**, piktai lojančiam – apskritai piktam – šuniui.
- 33) Jis šaltas ir trupa į gabaliukus, panašiai kaip jūros sudrėkintas paplūdimio smėlis. **Oranžinė** (plg. terakotinė) **dykuma** atrodo visiškai sausa, tačiau smėlį pašildžius jis imtų garuoti.
- 34) Galėjo žvilgsniu arba mintimis praskleisti miesto [Vilniaus] peizažą tarsi teatro uždangą, kruopščiai išpieštą bažnyčių bokštais, **oranžinių** (plg. terakotinių, plytinių spalvos) **čerpių** stogais, medžiais be lapų ir dangumi su geltonu saulės skrituliu.

Tai, kad oranžinė yra laipsniška spalva, matyti ir iš 35–37 sakinių, kur aktualizuojama skirtinga apelsino oranžinė. Konkrečiau kalbant, apelsinas kaip ugnis yra labiau oranžiškai raudonas arba raudonai oranžinis, o saulė kaip apelsinas – veikia yra geltonai oranžinė⁵¹.

- 35) Pakuroj juodavo šalti pelenai. Ant stalo kaip **ugnies** sustingę **kamuoliai** švytėjo **oranžiniai** (plg. gelsvai raudoni) **apelsinai**.
- 36) Jis nieko nemato, tik vienuolyno duris, už kurių pasislėps. Kalno uolos smailė iškelia **saulę**, ir didžiulis **oranžinis apelsinas** trykšteli gyvybės sultis.

⁵¹ Plg. 7, 8 išnašas.

- 37) *Žmonės dar nežinojo laiko sąvokos, pasakojo, kaip pavakary horizonte buvo matyti nejudantis **apelsino spalvos** (plg. oranžinis, rausvai geltonas) **saulės ratas**, o vidury darganotos pelenų spalvos jūros stovėjo sustingusios galeros.*

Tais atvejais, kai apelsino oranžiškumo gradacija kalbos vartotojui nėra aktuali, vartojami tokie, kaip 38–39 sakiniai, t. y. apelsininė, apelsino spalva yra maišyta iš geltonos ir raudonos (plg. dar 4–7 sakinius). Spalvos būdvardžiai (*oranžinė, apelsininė*) čia vartojami sinonimiškai.

- 38) ***Apelsinų** yra saldžių, pusiau saldžių ir saldžiarūgščių. Spalvos įvairios: **oranžinė**, geltona, rausva ir net žalia. Ant jų yra užrašas „Colour added“.*
- 39) *Instinktyviai pajuto, kad kambaryje dar kažkas yra. Kilstelėjo galvą – **apelsininė** (plg. apelsinų spalvos, oranžinė) Elenos švelniūra. Ant pilvo sunertos rankos.*

Iš 40–41 sakinių aiškėja, kad oranžinė spalva (gali būti) suprantama ir plačiau: kaip apelsino spalvos antonimas. Tada apelsininė yra viena oranžinės atspalvių.

- 40) *Norėtusi, kad spalvingą rudenį moterys rinktųsi ne vien tamsias spalvas, bet puoštųsi ir **oranžinės, apelsino ar geltonos spalvų drabužiais**. Moterys nori būti madingos, bet kartu jos bijo išsiskirti, nori tarsi susilieti su minia.*
- 41) *Kundalinė – dvidešimtmetė juginė striptizo šokėja iš Amsterdamo, neįtikėtinai strazdanota, besiplaikstanti **oranžiniais plaukais**, plazdanti geltonais, **apelsininiais**, raudonais **drabužiais**, išoriškai ir vidujai – labai rami, bet tarsi nuolatos apimta kvaitinančios liepsnos.*

Kalbant apie plaukų, kailio spalvą aktualu aptarti oranžinės ir ryžos, arba, grubiai kalbant, rudos, santykį. Galima manyti, kad 32, 41 sakiniuose minima oranžinė plaukų, kailio spalva yra (gali būti) artima 42–43 sakinių ryžai. Jei taip, tokia į plačiau suvokiamą oranžinę įeinanti ryža galėtų būti arčiau raudonos – ugnies spalvos (žr. 44–46 sakinius, plg. 3 paveikslą).

- 42) *Nesigilinkim. – O mes tai **katinui** iš pat pradžių įdėjom vardą Ramzis, nes jis buvo **ryžas**, mažas ir toks suglostytas.*
- 43) *Man tai labai gaila iš tikrųjų. Ypač kai jai taip gražiai atrodo tie plaukai, tokios pas ją ant veido yra strazdanėlės, žinai, nu ir tokie **švoiesiai ryži plaukai** ir taip gražiai jai atrodo, man tie ilgi tie jos plaukai tokie faini, pagyvina visą veidą pagyvina.*
- 44) *Iš Laukuvos daktariškojo periodo atsimenančio paliudijimas: labai didelės mėlynos akys ir vešlūs **ugniniai plaukai** – „ryži“.*

- 45) *Šiandien man **plaukus dažė**, šiaip ne taip nudažė. Aišku norėjau rudų, bet ką padarysi. **Tamsiai rudų, bet gavosi eilinį kartą į raudonumą. Būsiu ryža**⁵².*
- 46) *Nusikaltėlis buvo užsimaukšlinęs juodą odinę kepurę su snapeliu, bet iš po jos šonuose buvo matyti **rusvai raudoni** (plg. oranžiniai, ryži) **plaukai ir antakiai**.*

Be to, iš 47–50 sakinių (plg. dar 31–34 sakinius) aiškėja, kad, kalbant apie plaukus, artimos tampa (gali tapti) oranžinė, ryža ir rausvai / raudonai ruda (plg. terakotinė, plytinė⁵³) spalvos.

- 47) *Žiemą žvėreliai nešioja šiltus kailinėlius. Vasarą **laputė** buvo tokia nušiurusi – beveik **raudonai ruda** (plg. oranžinė, ryža, terakotinės spalvos), kailiukas trumpas, retas.*
- 48) *Aš net nepastebiu, kad taip darau, kol mane kažkas išgąsdina, ir aš nutylu. Pasuku galvą ir pamatau šmėstelėjusį blizgantį **rausvai rudą** [Lūšias] (plg. oranžinį, ryžą, terakotinį) **kailį**.*
- 49) ***Rausvai rudi** (plg. oranžiniai, ryži, terakotiniai) **Neringos plaukai** nudažyti juosvai mėlyna spalva ir itin trumpai nukirpti.*
- 50) *Tai buvo kažkokio beformio kūno, nuolaidžių pečių, kiek į kiaušinį panašus jaunas, kokių dvidešimt aštuonerių metų vyras **garbanotais plytinių spalvos** (plg. oranžiniais, ryžais) **plaukais**, stačiokiškai niūrios laikysenos, būdingos senbuviams niujorkiečiams.*

51–56 sakiniai rodo, kad lietuvių kalbos vartotojas rausvai / raudonai rudą, terakotinę, plytinę spalvas suvokia plačiau nei su jomis susijusią ryžą. Remiantis tuo, kas sakyta bei 3 lentelės duomenimis, galima teigti, kad plačiau suvokiama oranžinė, be raudonos ir geltonos, (gali turėti) turi ir rudos, žemės, spalvos priemaišų (plg. *oranžiniai plaukai, oranžinis smėlis, kelias, oranžinė žemė, dykuma, čerpė, plyta* ir pan.).

- 51) *Aplinkui – vešlūs, drėgni miškai. Jaučiamės kaip ne Afrikoje, o Malajijos džiunglėse. Pradeda lyti popietinis lietus. Mūsų sunkvežimis, drabstydamas **raudonai rudą purvą** (plg. terakotinį, plytinį purvą, bet: *ryžą purvą), ropoja aukštyn.*

⁵² Plg. dar DLKT sakinius: *Pauglystėje tai atrodė didžiausia tragedija. Nekęsdavau viso pasaulio, kai išgirsdavau šnabzdant ar šaukiant: „**Ryža**...“ Vedžiodavau kieme šunį ir spęsdavau „esminį“ klausimą: jei koks angelas man leistų pasirinkti – ar strazdanos, ar **raudoni plaukai**?*

*Kurioms pavyko su tavim praleisti naktelę kitą, tos pasakoja stulbinančius dalykus... Kad nematyčiau Sauliaus veido, žiūrėjau, kaip **oranžiniai** **Dano plaukai degė dega** pakalnutėse.*

⁵³ Plg. 28 išnašą.

- 52) *Gulėjau rausvai rudoje dykumoje* (plg. *ryžoje dykumoje), kur vidurdienio temperatūra siekia penkiasdešimt penkis laipsnius, kur yra vienuolika skirtingų barškuolių rūšių.
- 53) *Tamsiai raudona (bordo) – su šviesiai rožine, balta, šviesiai pilka, smėlio, terakotine (rausvai ruda). Statiniai buvo dengti terakotinėmis čerpėmis, stogai veikiausiai buvo dvišlaičiai.*
- 54) *Tuo baisiau įsivaizdavus, kad visi čia žiūri į mane ir mato mano gėdą, kaip aš čia sėdžiu terakotiniu veidu, o iš tiesų man visai neįdomu. Kaip aš meluoju tokiu elgesiu, net sau pačiam.*
- 55) *Nei karpos, dabinusios šį kareivišką veidą, nei plytinė jo spalva, nei gyslotos rankos, nei Nanonos skarmalai neišgąsdino kubiliaus, kuris tada tebebuvo tokio amžiaus, kai dar virpa širdis.*
- 56) *Skaidrus cirkonas yra rudas. Jo atmaina hiacintas yra oranžinis iki raudonai rudos spalvos. Kitos atmainos starlito spalva yra melsva iki žalios.*

Žodynuose minėta oranžinei sinonimiška rausvai gelsva / geltona ir (arba) gelsvai rausva / raudona. 4 lentelėje pagal daiktavardžiais pasakomus daiktus, kuriuos kalbėtojas suvokia esant vienos iš šių spalvų, matyti korelacijų su 3 lentelėje minėtais daiktavardžiais.

4 lentelė

Daiktavardžiu žymimi daiktai, kuriems priskiriama oranžinė, pasakyta būdvardiniu junginiu (i) rausvai gelsvas / geltonas arba (ii) gelsvai rausvas / raudonas

Daiktų klasė	Daiktavardis, kuriuo žymimas daiktas	Daiktų skaičius
Augalai	(i) obuolys; slyva; pupos; šermukšnis, raugerškio ūgliai; (ii) jurginas; klevo lapai; avietės	8
Negyva gamta	(i) šviesa; aušra; saulėtekis; saulė; saulėlydžio debesys; migla; Marsas; priemolis, (ii) saulė; saulėlydis; ūkana; dumblas; ugnis; smiltainis	14
Dirbiniai	(i) pelerina, kimono; audeklas; (ii) lūpdažiai; lapės kailiniai	5
Maistas, gėrimai	(i) brandinto sūrio luobelė;	1
Gyvūnai	(ii) šuo	4
Kūnas, jo dalys	(i) Plaukai; ūsai; (ii) katės akys; fazano pilvas	4
Abstraktai	(i) Žvilgsnis (povų); pliūpsnis; (ii) užrašas; miokardo margumas	4
Iš viso:		40

Pavyzdžiui, 30 sakinyje minimos šermukšnio uogos aktualizuojamos kaip labiau raudonos, o 57 sakinyje – kaip labiau geltonos.

- 57) *Žydi [šermukšnis] gegužėj. Pražysta 8–10-tais amžiaus metais. **Vaisiai stambiausi – iki 3 cm ilgio, kiaušiniški arba beveik rutuliški, žalsvai arba rausvai geltoni, iš saulės pusės paraudę, kvapūs.***

58–60 sakinių pagrindu aiškėja skirtinga saulės spalvos aktualizacija. Tipiškai geltona saulė gali būti ir kiek kitos spalvos ar atspalvio. Vienais atvejais geltona saulės spalva konkretinama (*rausvai geltona*), kitais – pasakoma kitokia nei spalvos prototipas (*gelsvai rausva; rusvas saulės diskas*).

- 58) *Kartu su vakaru į Chaimo Pokoto namus skverbėsi palaima, žalsva ar violetinė, o už jūros rausvai geltona saulė* (plg. oranžinė saulė), *pusiau vandenin pasinėrusi, slėgė po savimi tokios pat spalvos plokščią paplotėlį, dėjosi auksiniu pusiau paskandintu Saturnu*⁵⁴.
- 59) *Begalinis Libijos dykumos banguotas smiltynas, tartum sustingusios jūros bangos. Perėjau į apšviestą vakarinės aikštelės pusę ir ilgai žiūrėjau, kaip gelsvai rausvas saulės diskas* (plg. oranžinis saulės diskas) *pro tirštą dulkių rūką vis artinosi prie horizonto*⁵⁵.
- 60) *Atgal grįžtančiųjų nugaras nušviečia blankūs besileidžiančios saulės spinduliai. Rusvas saulės diskas padūmavusiuose toliuose. Oranžinių debesiukščių juostos*⁵⁶.

Spalvos aspektu oranžiškai matoma saulė 61–62 sakiniuose nėra konkrečiau apibrėžta. Remiantis tuo, kas sakytą, oranžinė saulė gali būti suvokiama siauriau, t. y. kaip apelsinas (plg. 63–64 ir 36–37 sakinius), ir (arba) plačiau, t. y. apimti 58–60 sakiniuose aktualizuotas saulės spalvas⁵⁷.

⁵⁴ Dar plg. DLKT sakinius: *Lengvo vėjo genami debesys neskubėdami plaukia į rytus. Atidengdami besileidžiančią saulę jie nusidažo rausvai gelsva spalva. Pirmosios medžių viršūnės sminga į atvėsiusią saulę. Eglyne prabilo juodasis strazdas.*

⁵⁵ Dar plg. DLKT sakinį: *Atsikratė į Staklių miestelį ir sustojo medžiais apaugusiame kieme. Liepė išlipti. Agota spėjo pamatyti, kad jau aušta: geltonai raudona pašvaistė švietė viršum tolimo miško sienos, kurią jie ką tik pradundėjo.*

⁵⁶ Plg. DLKT sakinį: *Kodėl, kai sumaišai raudoną ir oranžinę, pasidaroma ruda? – Nežinau. Jei tėtis negali visko žinoti, tai ir aš negaliu.*

⁵⁷ Panašiai (siauriau vs. plačiau) suvokiama ir moliūgo spalva, plg.: (=24) *Natūralūs jo šaltiniai – tamsiai žali ar oranžiniai vaisiai (morkos, saldžios bulvės, moliūgai, špinatai, persikai, šviežios figos, abrikosai) vs. Tyrimų duomenimis, ši spalva skatina endorfinų veiklą. Beje, nebūtina akių skaudinti moliūgo spalvos skaidrumu – visi atspalviai (nuo blyškiai abrikosinio iki tamsiai plytinio) gali spragtelėti tavo vizualinį jungiklį.*

- 61) *Į besileidžiančios saulės spindėjimą žvilgsnius nukreipusios figūros visa savo esybe susitelkė ir paniro į adoraciją. **Oranžinį** paplokščią **saulės diską** stebiu pati, bet pramaišiu stebiu, pasitikrinu, kaip nustėrę nuo gamtos grožio tai daro adoratoriai iš lakšto.*
- 62) *Prižiūrėtojai niūniuodami varė jų bandas namo; sunkiais nešuliais apkrauti asilai bidzeno besiruošiančių vakarieniauti ūkių link. Vakaruo-
se **saulė** įgavo **oranžinį atspalvį**, o Tėbų kalnas nusidažė rausvai. Po karštos vasaros dienos stojo švelnus, tykus vakaras. Koks gražus buvo Egiptas, pasipuošęs auksu ir žaluma.*
- 63) *Vandens žiedų, užpildžiusių visas marias, šešta diena kepinant **saulei** taip, kad ji pati apdegė per savo neatsargumą, iš **skaisčiai geltonos virdama oranžine**, todėl nebesugebančia vienu kirčiu perskrosti ryto rūko, nes jos spinduliai kaip kardai po mūsų praradę aštrumą ir taiklumą.*
- 64) *Didėjantis Saulės paviršius pamažu vės, **jo spalva** iš pradžių **darysis oranžinė**, vėliau – **raudona**. Pūsdamasi Saulė vieną po kitos praris vidines planetas ir šildys esančias atokiau.*

Platesnė oranžinės spalvos interpretacija gali būti siaurinama konkretnant spalvos pavadinimą. Tada su pagrindinę spalvą žyminčiomis būdvardžio *oranžinis* formomis vartojamas prieveiksmis *raudonai, geltonai, rudai* ir pan., pasakantis spalvą, kuriai, kalbėtojo nuomone, oranžinė yra artimesnė (žr. 65–71 sakinius, dar pgl. 23, 30 sakinius ir 1 paveikslą).

- 65) ***Išdžiūvusios žievės** išorinė **pusė** turi išlikti pilkšvai ruda, matinė, **vidinė – rausvai oranžinė**, be kvapo, kartaus skonio.*
- 66) *Tai buvo košmaras... Iš pradžių dangumi nuplaukė **raudonai oranžinės ugnys**, kurios pilotams padėjo rasti taikinius, po to atsklido užesys, kol pagaliau žemė ir visas Jurgio butas ėmė drebėti nuo sproginų (vgl. 60 sakinį).*
- 67) ***Gelsvai oranžinės paprikos ekstraktas** (E 160 c) yra aromatizuojančių ir dažančių junginių derinys, iš paprikos ekstrahuotas aliejų arba leidžiamų tirpiklių pagalba.*
- 68) ***Melioninės kriaušės vaisiai** iš pradžių būna žali, nokdami jie įgauna **gelsvai oranžinę spalvą**.*
- 69) *Auginamas kultūrinis arachis – tai 25–75 cm. aukščio žolė tiesiais arba šliaužiančiais stiebais. **Žiedai** geltoni arba **geltonai oranžiniai**.*
- 70) *„Ikaro gimimas“, „Ikaro gyvenimas“, kol lieka tik medžio ir plunksnų konstrukcija – „Ikaro žūtis“. Nespalvota fotografija, kurioje – **rudai oranžiniai sparnai**. Estetiškai ironiškas sugretinimas vyro, kaip Ikaro (nepasiektos svajonės), ir gaidžio plunksnų.*
- 71) *Užšaldyta **midijų mėsa** turi būti pilkai oranžinės ar **blyškiai oranžinės spalvos su rudu atspalviu**, tanki, bet negrubi.*

Siaurinti oranžinės spalvos interpretaciją galima ir pasirinkus vartoti spalvos pavadinimą pagal 3 lentelėje minėtus daiktavardžiais pasakomus oranžinius daiktus (plg. 72–77 sakinius). Tiesa, čia, kaip minėta (plg. 5–7 sakinius) ir matyti iš 78–81 sakinių, galimi semantinio junglumo ir (arba) struktūriniai ribojimai.

- 72) *KENDI IR PUPI*. *Tai mano žiurkėnų vardai. Kendi **morkinės spalvos*** (plg. *morkos spalvos, morkinė, oranžinė*), *jos akys juodos ir apvalios, nagai aštrūs ir ilgi. Jos ūsiukai trumpučiai, jie visada juda, nes Kendi viską labai mėgsta uostyti. Pupi – **šviesiai morkinė*** (plg. *šviesiai oranžinė*), *o akys, nagučiai ir ūsiukai tokie patys, kaip ir Kendi. Tai mielieusi mano draugžiai*⁵⁸.
- 73) *Kailis neturėtų būti toks ilgas, kad ant pilvo, uodegos ar užpakalinių kojų susidarytų „kirpčiukai“*. *Spalva būna gelsvai ruda, **abrikosinė*** (plg. *oranžinė*) arba rudmargė.
- 74) ***Ryškiai oranžinė*** [kambaryje] *didina adrenalino kiekį kraujyje, ir ilgas buvimas panašioje aplinkoje labai jaudina. Tad geriau ją kiek suminkštinti iki **šiltų abrikosinės atspalvių*** (plg. *šiltų oranžinių atspalvių*) arba pridėti gelsvumo.
- 75) *Horizonto link kryptanti saulė žėrė **švelnią abrikosinę šviesą*** (plg. *švelnią oranžinę šviesą*). *Artėjo idealus laikas filmuoti.*
- 76) *Laukimo naktį tiesia rankas tiek Turandot, tiek Kalafas, staiga dingsta, ir scenos perspektyva pavirsta žydinčiu pavasario sodu. Tą **persikinio saulėtekio tonais*** (plg. *oranžinio saulėtekio tonais*) *nuspalvintą šilumą ir išsineši su savimi...*
- 77) *Statiniai buvo dengti **terakotinėmis čerpėmis*** (plg. *oranžinėmis čerpėmis*), *stogai veikiausiai buvo dvišlaičiai. Tačiau tašyto akmens nenaudojimas ir keletas kitų statybinių ypatumų kontrastavo.*
- 78) *Tai jį yko broliui Bandelui tariant pašventinimo frazę. Tas žaliūkas iš šiaurės, rausvais skruostais ir **moliūgo spalvos plaukais*** (plg. *?moliūginiais plaukais; oranžiniais plaukais*), *prisiartinio prie manęs iš nugaros ir smarkiai patraukė už abito skverno.*
- 79) *O vėjo šiūruojamas jas matysi net akies krašteliais. Tyrimų duomenimis, ši spalva skatina endorfinų veiklą. Beje, nebūtina akių skaudinti **moliūgo spalvos skaistumu*** (plg. *?moliūginiu skaistumu; oranžiniu skaistumu*) – *visi atspalviai (nuo blyškiai abrikosinio iki tamsiai plytinio) gali spragtelėti tavo vizualinį jungtį.*

⁵⁸ Plg. DLKT sakinį: *Ugnis, kilusi iš mažos kibirkštelės, spragsėjo ir šoko liepsnomis per patalą, tartum į visas puses sprunkančių **oranžinių pelių pulkai**. Mažasis vaikas dar iš visų jėgų stengėsi prabusti, pūtė akis, tas amžinai ašarų sklindinas taures.*

- 80) *Daugumą skulptūrų vėliau polichromuodavo ryškiomis, kontrastingomis spalvomis: vyrų kūnus padengdavo plytine spalva* (plg. *plytiškai; *vyrų kūnai būdavo plytiniai, bet: vyrų kūnai būdavo plytos / plytinės / terakotinės spalvos), o moterų – **švelniai oranžine** (plg. švelniai oranžiškai; moterų kūnai būdavo švelniai oranžiniai / terakotiniai), „apvilkdavo“ *baltonis togomis, išpuošdavo dekoratyvia imituojamų papuošalų ornamentika*.
- 81) *Sustiręs, kalenantis iš šalčio dantimis guli jis, Izidorius Šalva, nedidelės valtelės paskuigalyje, o ją irkluoja šikšnosparnis su prisirpusių šermukšnių spalvos skarele* (plg. ?šermukšnine skarele; šermukšninės spalvos skarele) ant kaklo.

5. Apibendrinimas ir išvados

Išnagrinėjus 1120 dabartinės lietuvių rašto kalbos pavyzdžių su skirtingomis būdvardžio *oranžinis* ir jo potencialių sinonimų formomis, paaiškėjo, kad vartosenoje šio būdvardžio reikšmė gerokai platesnė nei žodynuose pagal spalvos prototipą (apelsiną) apibrėžiama.

Apelsino (rausvai geltona) oranžinė – tai siauroji spalvos samprata. Plačiau lietuvių kalbos vartotojų suvokiama oranžinė nuo spalvos centro (rausvai geltonos ir (arba) gelsvai raudonos) (*apelsino, moliūgo, morkos, nasturtės* spalva) laipsniškai pereina į periferiją: artėja prie geltonos (plg. *abrikoso, persiko, mandarino, šaltalankio, saulės, aukso* ir pan. spalva) arba raudonos (plg. *šermukšnio, erškėčio, ugnies* ir pan. spalva), rudos (plg. *plytos, čerpės, žemės, kelio, rudens* ir pan. spalva). Galima kalbėti apie pereinamuosius nuo centro ryškius *resp.* švelnius oranžiškumo atspalvius (plg. *rausvai resp. raudonai oranžinis; gelsvai resp. geltonai oranžinis* ir pan.).

Dabartinėje lietuvių kalboje oranžinės spalvos pavadinimai dažniausiai vartojami atributiškai (86 %), retai eina predikatyvu (14 %).

Oranžinės spalvos paprastieji (*oranžinis, morkinis, terakotinis* ir pan.) ir (arba) sudėtiniai (*rausvai geltonas, gelsvai raudonas, rudai raudonas, apelsino, moliūgo, rūdžių spalvos* ir pan.) pavadinimai vartojami ir variantiškai, ir opoziciškai. Tai susiję su konstrukcijos tipu ir (arba) semantiniu junglumu. Būdvardžio *oranžinis* junglumas ir vartoseną atributinėse *resp.* predikatinėse konstrukcijose neribojama (plg. *Oranžinis drugelis, moliūgas, suknelė; Atskridęs drugelis ir Elenos plaukai buvo oranžiniai*). Tiksliau oranžinę spalvą pasakantys paprastieji pavadinimai (*apelsininis, persikinis, šermukšninis, terakotinis* ir pan.) gali būti ribojami (plg. *persikiniai marškiniai*; bet: **moliūginė medetka; Elenos plaukai buvo ne ?apelsininiai ir ne *moliūginiai, bet rusvai geltoni*; bet: *Akinių rėmai buvo apelsininiai; Nuo saulės Elenos veidas buvo terakotinis*). Semantinis sudėtinių oranžinės spalvos pavadinimų junglumas iš esmės neribojamas (plg. *moliūgo spalvos medetka; Medetkos žiedas – moliūgo spalvos; Elenos plaukai buvo ne apelsino ir ne moliūgo spalvos, bet rusvai geltoni*).

Oranžiškumą suvokiant plačiau, semantiškai būdvardis *oranžinis* lieka neiškus. Tada renkamosi vartoti aiškesnius, apibrėžtesnius – sudėtinius oranžinės spalvos pavadinimus (plg. *Šermukšnio uogos – gelsvai raudonos, arba raudonai oranžinės, o šaltalankio – geltonai oranžinės*). Tokį pasirinkimą gali riboti konstrukcijos tipas (plg. *Šaltalankio uogos pirštus nudažė oranžiškai, oranžine spalva, apelsino spalva*, bet: *Plaukus nusidažė gelsvai raudona, o gal moliūgo spalva; *gelsvai raudonai, o gal *moliūgiškai, *moliūgine spalva*).

Šaltiniai

- BŽ_c = *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas*: elektroninis variantas. Vyr. red. Danutė Liutkevičienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2015. Prieiga internete <http://bkz.lki.lt>.
- CONCISE = *The Concise Oxford Dictionary*, Ninth Editon. Ed. Della Thompson, Oxford: Oxford University Press, 1995.
- DC = *A Dictionary of Color*, Ian Peterson, 2003.
- DLKT = *Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas*. Sudarė Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centras. Prieiga internete <http://donelaitis.vdu.lt>.
- DSJP_c = *Słownik języka polskiego*. Red. Witold Doroszewski. Prieiga internete <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/lista>.
- DUDEN = *Deutsches Universalwörterbuch*, 6. Überarbeitete und erweiterte Auflage. Hrsg. Monika Schoch, Mannheim: Dudenverlag, 2007.
- DW = *Deutsches Wörterbuch*, 7. Vollständig neu bearbeitete und aktualisierte Auflage, Gerhard Wahrig. Hrsg. Renate Wahrig-Burfeind, München: Bertelsmann Lexikon Verlag, 2000.
- DŽ_c = *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vyriausiasis redaktorius Stasys Keinys, 7-as pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012, XXVI, 969 p.; elektroninis variantas, 2015. Prieiga internete www.lkiis.lki.lt.
- LDOCE_c = *Longman Dictionary of Contemporary English Online*. Prieiga internete <https://www.ldoceonline.com/>.
- LKŽ_c = *Lietuvių kalbos žodynas* (t. 1–20, 1941–2002): elektroninis variantas. Redaktorių kolegija: Gertrūda Naktinienė (vyr. redaktorė), Jonas Paulauskas, Ritutė Petrokienė, Vytautas Vitkauskas, Jolanta Zabarskaitė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 (atnaujinta versija, 2008). Prieiga internete www.lkz.lt.
- LLVV_c = *Latviešu literārās valodas vārdnīca 1972–1996*. 1.–8. Sēj. Aut. kol. Rīga: Zinātne, 1972–1996. Prieiga internete <http://www.tezaurs.lv/llvv/>.
- LVV = *Latviešu valodas vārdnīca*. Red. Dainuvīte Guļevska, Irēna Rozenštrauha, Dorisa Šnē, Rīga: Avots, 2006.
- LVV_c = *Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: Avots, 1987. Prieiga internete <http://tezaurs.lv/>.
- MACMILLAN = *Macmillan Dictionary*. Prieiga internete: <http://www.macmillandictionary.com/>.

MERRIAM-WEBSTER =	<i>Merriam-Webster Dictionary and Thesaurus</i> . Prieiga internete: https://www.merriam-webster.com/ .
MLVV _e =	<i>Mūsdienu latviešu valodas vārdnīcas interneta versija 2004–2014</i> . Red. I. Zuicena, LU Latviešu valodas institūts. Šobrīd internetā pieejami šķirkļi, kas sākas ar A–L. Prieiga internete http://www.tezaurs.lv/mlvv/ .
NSRJ _e =	<i>Novyi slovar russkogo iazyka. Tolkovo-slovoobrazovatelnyi</i> , T. F. Efremova [<i>Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный</i> , Т. Ф. Ефремова], 2000. Prieiga internete https://www.efremova.info/ .
OXFORD _e =	<i>English Oxford Living Dictionaries</i> . Prieiga internete: https://en.oxforddictionaries.com/definition .
SJP _e =	<i>Słownik języka polskiego</i> . Prieiga internete https://sjp.pwn.pl/ .
SJPO _e =	<i>Słownik języka polskiego, ortograficzny, wyrazów obcych i słownik do gier w jednym</i> . Prieiga internete https://sjp.pl/ .
SRJ =	<i>Slovar russkogo iazyka</i> , Sergei I. Ozhegov [<i>Словарь русского языка</i> , Сергей И. Ожегов], Москва: Русский язык, 1984.
SŽ _e =	<i>Sinonimų žodynas</i> , 2-asis pataisytas leidimas. Antanas Lyberis, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2015. Prieiga internete www.lkiis.lki.lt .
TŽŽ1 =	<i>Tarptautinių žodžių žodynas</i> . Ats. red. Vytautas Kvietkauskas, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.
TŽŽ2 =	<i>Tarptautinių žodžių žodynas</i> , ketvirtas pataisytas ir papildytas leidimas. Valerija Vaitkevičiūtė, Vilnius: Leidykla „Žodynas“, 2007.
WSJP _e =	<i>Wielki słownik języka polskiego</i> , redaktor naukowy P. Żmigrodzki. Prieiga internete: http://www.wsjp.pl .

Literatūra

- Berlin Brent, Paul Kay. 1969. *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*, Berkeley: University of California Press.
- Biggam, Carole P., Carole A. Hough, Christian J. Kay, David R. Simmons (eds.). 2011. *New directions in colour studies*, John Benjamins Publishing Company.
- Florén, Henrika. 2005. *Colour terms. Interpretation of Linguistics Signs*, Falun: Höskolan Dalarna. Prieiga internete: https://www.academia.edu/12442008/COLOUR_WORDS_Interpretation_of_-_Linguistic_Signs_Degree_Thesis
- Griber, Yulia, Dimitris Mylonas, Galina Paramei. 2018. Objects as culture-specific referents of color terms in Russian. *Color Research and Application* 43, 958–975.
- Gritėnienė, Aurelija. 2017. Vainiklapių spalvos ir atspalviai šiuolaikinėje lietuvių prozoje: balta ir juoda. *Acta Linguistica Lithuanica* 76, 134–154.
- Gudavičius, Aloyzas. 2007. *Gretinamoji semantika*, Šiauliai: Bibliotheca actorum Humanitariorum universitatis Saulensis.

- Gudavičius, Aloyzas. 2009. *Etnolingvistika (tauta kalboje)*, Šiauliai: Bibliotheca actorum Humanitaricorum universitatis Saulensis.
- Hardin C. L., Luisa Maffi (eds.). 1997. *Color categories in thought and language*, Great Britain: Cambridge University Press.
- Jakaitienė, Evalda. 1988. *Leksinė semantika*, Vilnius: Mokslas.
- Jakaitienė, Evalda. 2010. *Leksikologija*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Kazlauskaitė, Rūta, Eglė Ramanauskienė. 2011. Naujieji spalvų pavadinimai lingvistinės pragmatikos požiūriu. *Res Humanitariae* 10, 176–201.
- Mikulėnienė, Danguolė (sud.). 2005. *Kalbos patarimai 4. Leksika: Skolinių vartojimas (svetimybės, tarptautiniai žodžiai) (L1)*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Mikulėnienė, Danguolė, Aurelija Dvylytė (sud.). 2013. *Kalbos patarimai 4. Leksika. Skolinių vartojimas (leksikos skolinių sąrašas ir senųjų svetimybės sąrašas) (L1)*, 2-oji papildyta ir pataisyta laida. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
- Rakhilina, Ekaterina. 2007. Linguistic construal of colors: The case of Russian. MacLaury, Robert E., Galina V. Paramei, Don Dedrick (eds.), *Anthropology of Color Interdisciplinary multilevel modeling*, 363–377.
- Rakhilina, Ekaterina, Galina Paramei. 2011. Colour terms: Evolution via expansion of taxonomic constraints. Biggam, Carole P., Carole A. Hough, Christian J. Kay, David R. Simmons (eds.). *New directions in colour studies*, 120–131.
- Roze, Anitra. 2005. *Krāsu nosaukumi: lingvistiskais aspekts latviešu valodā*. Promocijas darba kopsavilkums filoloģijas doktora grāda iegūšanai valodniecības zinātņu nozares latviešu sinhronās valodniecības apakšnozarē. Rīga.
- Roze, Anitra. 2018. Zaimstvovannye slova – odin iz istočnikov oboznačeenii nuansov cveta v latyšskom jazyke. *Acta Linguistica Lithuanica* 78, 216–242.
- Rutkovska, Kristina, Marius Smetona, Irena Smetonienė. 2017. *Vertybės lietuvių pasaulėvaizdyje*, Vilnius: Akademinė leidykla.
- Vasilevič, Aleksandr, Svetlana Kuznecova, Sergej Miščenko. 2005. *Cvet i nazovanie cveta v russkom jazyke*. Moskva: KomKniga.
- Wierzbicka, Anna. 1980. *Lingua Mentalis: The Semantics of Natural Language*. Sydney: Academic Press.
- Wierzbicka, Anna. 1990. The Meaning of Color Terms: Semantics, Culture, and Cognition. *Cognitive Linguistics* 1, 99–150.
- Wierzbicka, Anna. 1996. *Semantics: Primes and universals*, Oxford: OUP.
- Zolņikova, Julija. 2009. Cvetooboznačeenija vo frazeologičeskoj kartine mira nemeckogo i ruskogo jazykov. *Vestnik Čeljabinskogo gosudarstvennogo universiteta*. 2009. №30 (168). *Filologija. Iskusstvovedenie* 35, 88–93.
- Vaičiulytė–Semėnienė, Loreta. 2018. *Chaki* dabartinėje lietuvių (rašto) kalboje. *Bendrinė kalba* 91. Prieiga internete: <http://www.bendrinekalba.lt/?91>.

Loreta Vaičiulytė–Semėnienė
Lietuvių kalbos institutas
Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
loreta.semeniene@lki.lt

KOPSAVILKUMS

Oranža krāsa mūsdienu lietuviešu (rakstu) valodā

Loreta VAIČIULYTĒ-SEMĒNIENĒ

Šī raksta objekts ir īpašības vārds *oranžs* (liet. *oranžinis*). Raksta mērķis ir izpētīt jēdziena 'oranžs' semantiku mūsdienu lietuviešu rakstu valodā, pamatojoties uz Mūsdienu lietuviešu valodas korpusa materiāliem.

Analizējot 1120 mūsdienu lietuviešu rakstu valodas piemērus, kas ietver dažādas īpašības vārda *oranžs* formas un tā iespējamās sinonīmus, redzams, ka šim īpašības vārdam ir daudz plašāka lietojuma nozīme, salīdzinot ar tā vārdnīcas definīciju, kuras pamatā ir krāsas prototips (apelsīns).

Apelsīna oranžā krāsa (rožaini dzeltena) ir tikai krāsas šaurākā izpratnē. Lietuviešu valodas lietotāju plašākā izpratnē oranžā krāsa pakāpeniski pārvietojas no tās centra (rožaini dzeltenā un / vai dzeltenīgi sarkanā krāsa) (*apelsīna, ķirbja, burkāna, kreses krāsa*) uz perifēriju: tuvojas dzeltenai (*aprikožu, persiku, mandarīnu, smiltsērķšķu, saules, zelta* u. tml.), sarkanai (*pīlādžu, mežrozīšu, uguns* u. tml.) vai brūnai (*ķieģeļu, dakstiņu, zemes, ceļa, rudens* u. tml.). Pētījums atklāja, ka, virzoties no centra, iespējamas pārejas nokrāsas, kas pastāv starp spilgtu un maigu oranžu krāsu (*rožaini un sarkanīgi oranžs; dzeltenīgi un dzelteni oranžs* utt.).

Mūsdienu lietuviešu valodā oranžās krāsas nosaukumus parasti lieto atributīvi (86 % no visiem gadījumiem) un retāk predikatīvi (14 %).

Tādējādi mūsdienu lietuviešu valodā oranžās krāsas vienkāršie (*oranžinis* 'oranžs', *morkinis* 'burkānu', *terakotinis* 'terakotas krāsas' u. tml.) un (vai) saliktie (*rausvai geltonas* 'sārti dzeltens', *gelsvai raudonas* 'dzeltenīgi sarkans', *rudai raudonas* 'brūngani sarkans', *apelsīno spalvos* 'apelsīna krāsas' utt.) nosaukumi var tikt izmantoti gan variatīvi, gan pretstatā. Tas var būt atkarīgs no konstrukcijas veida (atributīva vai predikatīva) un (vai) semantiskās savienojamības (dabiska vai mākslīga lieta). Īpašības vārda *oranžinis* savienojamība un lietojums atributīvās un predikatīvās konstrukcijās ir neierobežoti (sal. *Oranžinis drugelis, moliūgas, suknelē* 'oranžs tauriņš, ķirbis, kleita'; *Atskridēs drugelis ir Elenos plaukai buvo oranžiniai* 'tauriņš, kas ielidoja, un Elēnas mati bija oranži'). Vienkāršo nosaukumu lietojums, kas izsaka precīzāku oranžās krāsas raksturojumu (piemēram, *apelsīninis* 'apelsīnu', *moliūginis* 'ķirbju', *persikinis* 'persiku', *terakotinis* 'terakotas krāsas' utt.), var būt ierobežots (sal. *persikiniai marškiniai* 'persiku krāsas kreklis'; bet: **moliūginė medetka* 'ķirbja krāsas kliņģerīte'; *Elenos plaukai buvo ne ?apelsīniniai ir ne *moliūginiai, bet rusvai geltoni* 'Elēnas mati nebija apelsīna vai ķirbja krāsā, bet sārti dzelteni'; bet: *Akinių rėmai buvo apelsīniniai* 'briļļu ietvars bija oranžs'; *Elenos plaukai buvo ne apelsīno ir ne moliūgo spalvos, bet rusvai geltoni* 'Elēnas seja bija terakotas krāsā no saules'). Oranžās krāsas salikto leksēmu semantiskā kombinējamība ir praktiski neierobežota (sal. *moliūgo spalvos medetka* 'ķirbju krāsas kliņģerīte'; *Medetkos žiedas – moliūgo spalvos* 'kliņģerītes zieds ir ķirbja krāsā'; *Elenos plaukai buvo ne apelsīno ir ne moliūgo spalvos, bet rusvai geltoni* 'Elēnas mati nebija apelsīna vai ķirbja krāsā, bet sārti dzelteni').

Ja jāpasaka, ka kaut kas ir 'oranžs' plašākā nozīmē, īpašības vārds *oranžs* semantiski paliek neskaids. Tad tiek lietoti skaidrāki un precīzāki (salikti) oranžās krāsas nosaukumi (*Šermukšnio uogos – gelsvai raudonos, arba raudonai oranžinēs, o šaltalankio – geltonai oranžinēs* 'pīlādži ir dzeltenīgi sarkani vai sarkanīgi oranži, un mežrozīšu ogas ir dzeltenīgi oranžas').

SUMMARY

The Colour *orange* in the Modern Lithuanian (Written) Language

Loreta VAIČIULYTĖ-SEMĖNIENĖ

The object of this article is the adjective *orange* (Lith. *oranžinis*). Its purpose is to look into the semantics of the word *orange* in the modern Lithuanian written language and to 'see' the colour orange based on the material from the Corpus of the Modern Lithuanian Language (CMLL). The names of the colour are addressed from the syntactic-semantic standpoint.

Analysis of 1120 cases of the modern Lithuanian written language involving the different forms of the adjective *orange* and its potential synonyms has shown that this adjective has a much broader meaning in use compared to its dictionary definition, which is based on the prototype of the colour (the orange).

The orange colour (rosy yellow) of the orange is merely the narrow conception of the colour. In the broader understanding of the users of the Lithuanian language, the colour orange gradually moves from its centre (rosy yellow and/or yellowish red) (the colour of *orange*, *pumpkin*, *carrot*, *nasturtium*) towards the periphery: the colour yellow (that of *apricot*, *peach*, *tangerine*, *buckthorn*, *sun*, *gold*, and similar) or red (that of *rowanberries*, *rosehip*, *fire*, and similar) or brown (that of *brick*, *tile*, *earth*, *road*, *autumn*, and similar). The study has revealed that as we move away from the centre, we can have transient hues that exist between the bright and the soft colour orange (*rosy* vs. *red orange*; *yellowish* vs. *yellow orange*, and so on).

In the modern Lithuanian language, the names of the colour orange are normally used as an attribute (86 % of all cases), and rarely as a predicative (14 %).

Evidently, in the modern Lithuanian language the simple (*orange-*, *carrot-*, *terracotta-coloured*, and such) and/or complex (*rosy yellow*, *yellow red*, *brown red*, *pumpkin-coloured*, and so on) lexemes of the colour orange can be used both in variation and in opposition. This has to do with the type of the construction (attribute vs. predicate) and/or semantic combinability (natural vs. artificial thing). The combinability and usage of the adjective *orange* in attribute and predicate constructions is unlimited (cf. *an orange butterfly*, *pumpkin*, *dress*; *the butterfly that flew in and Elena's hair was orange*). The simple lexeme that offer a more accurate definition of the colour orange (such as *orange-*, *pumpkin*, *peach-*, *rowan-*, *terracotta-coloured*, and so on) may be limited (cf. *a peach-coloured shirt*; but: **pumpkin marigold*; *Elena's hair was not the colour of ?orange-* or **pumpkin*, but *rosy yellow*; but: *the glass frame was orange*; *Elena's face was the colour of terracotta from the sun*). The semantic combinability of the complex lexemes of the colour orange is virtually unlimited (cf. *pumpkin-coloured marigold*; *the marigold flower is the colour of pumpkin*; *Elena's hair was not the colour of orange or pumpkin*, but *rosy yellow*).

If we were to understand something being orange in a broader sense, the adjective *orange* semantically remains unclear. That is when more clear-cut and definite (complex) names of the colour orange come into play (*Rowanberries are yellow red or rosy orange*, and *rosehip berries are yellow orange*).